

Jaarverslag Museum de Gevangenpoort en Haags Historisch Museum 2015

Stichting Haags Historisch Museum
Korte Vijverberg 7
2513 AB Den Haag
Tel. 070-3646940
info@haagshistorischmuseum.nl
www.haagshistorischmuseum.nl
www.gevangenpoort.nl

Colofon

Het jaarverslag van de Stichting Haags Historisch Museum wordt jaarlijks vormgegeven door studenten van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Den Haag. Dit jaarverslag is vormgegeven door Evy van Schelt en Kyliën Bergh in het kader van het individueel studietraject van de opleiding Grafisch Ontwerpen.

JAARVERSLAG MUSEUM DE GEVANGENPOORT EN HAAGS HISTORISCH MUSEUM 2015

Inhoudsopgave

- I. Voorwoord

- II. Jaarverslag Museum de Gevangenpoort
  1. Publiek
  2. Collectie, vaste opstelling en gebouw
  3. Presentaties
  4. Educatie en participatie

- III. Jaarverslag Haags Historisch Museum
  1. Publiek
  2. Collectie, vaste opstelling en gebouw
  3. Tentoonstellingen en presentaties
  4. Educatie, participatie en diversiteit

- IV. Algemeen; bijlage bij Jaarverslag Museum de Gevangenpoort en Haags Historisch Museum
  1. Organisatie
  2. Samenwerking
  3. Vereniging van Vrienden
  4. Sebastiaan Genootschap
  5. Marketing, pr en nieuwe media
  6. Collectiebeheer
  7. Veiligheidszorg en depot
  8. Financiën en cultureel ondernemerschap
  9. Prestatiecijfers

I. VOORWOORD

2015 was een goed jaar voor onze beide musea. Zowel het Haags Historisch Museum als ook Museum de Gevangenpoort mochten weer meer bezoekers welkom heten dan het jaar daarvoor. In Museum de Gevangenpoort werd zelfs een record gevestigd met meer dan 55.000 bezoekers. Met de aantekening dat, volgens de bronnen, er 1 topjaar is geweest waarin een nog hoger aantal bezoekers naar de Gevangenpoort kwam, dat was in 1946!

Terugkijkend op 2015 staan we in dit jaarverslag stil bij een groot aantal tentoonstellingen en evenementen die in onze beide musea zijn georganiseerd zoals *Op 't Duin, Naar de Boeren!* en *Held op Sokkel/Held achter tralies*. Deze projecten kwamen bijna altijd in samenwerking met anderen tot stand. Voor het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort is dit een heel natuurlijke modus operandi, omdat wij geloven in de meerwaarde van samenwerking en participatie. Een museum is geen autonome organisatie, maar staat midden in de samenleving en wil verbindingen leggen tussen organisaties en individuen. Wat dat betreft heeft onze stad veel te bieden en mede daardoor kunnen wij onze ambities realiseren. Een mooi voorbeeld hiervan was de samenwerking van Museum de Gevangenpoort met o.a. ProDemos en Filmhuis Den Haag in de organisatie van de *Nacht van de Dictatuur*. Ook met het Haags Gemeentearchief, Monumentenzorg en Archeologie werken wij intensief samen; dit leidde in 2015 bijvoorbeeld tot de grote manifestatie *Made in The Hague*, over het industrieel verleden van Den Haag, waarin ook de Stichting Haags Industrieel Erfgoed een belangrijke rol vervulde.

Naast de tijdelijke tentoonstellingen werd, in het Haags Historisch Museum, met *Den Haag Vandaag, 1945 tot nu* de vaste opstelling over de geschiedenis van Den Haag voltooid. Deze permanente tentoonstelling laat zien hoe de stad sinds de Tweede Wereldoorlog voortdurend is veranderd. Juist deze moderne geschiedenis is bij uitstek geschikt om de bewoners actief te betrekken. Het museum blijft actief inzetten op participatie van bezoekers, om zo met hun inbreng de geschiedenis van de stad te kunnen presenteren. Wij zijn erg blij dat Stichting Doen dit beleid omarmt en gedurende enkele jaren financieel zal ondersteunen. Een andere pijler in ons beleid is diversiteit. Een mooi voorbeeld hiervan is de permanente presentatie van de foto- en video-installatie "Stad van Aankomst". In deze installatie, door Conny Luhulima en Geert van Kesteren in opdracht van het museum gemaakt, vertelt een vijftiental nieuwe Hagenaars over hun leven in Den Haag. Het verhaal van Den Haag is voor ons een meerstemmig en inclusief verhaal dat verteld wordt door alle diverse groepen die de stad rijk is.

Museum de Gevangenpoort en het Haags Historisch Museum hebben het afgelopen jaar meegewerkt aan verschillende initiatieven die zich buiten de musea -in de stad- afspeelden. Zo verzorgden onze beide musea tijdens het WK Beach Volleybal voor een groot aantal scholieren een educatief programma. Ook organiseerden wij het pop-up museum *De wereld in Den Haag*. Deze tentoonstelling over de invloed van migratie op Den Haag reisde achtereenvolgens langs het Laaktheater, Theater de Vaillant, de Nieuwe Regentes, Theater Dakota en het Atrium van het stadhuis. Een stadsmuseum moet volop opereren in de stad om zijn missie goed te kunnen realiseren. Ook werden in de zomer weer de succesvolle combinatiebezoeken aan Museum de Gevangenpoort en de Ridderzaal georganiseerd, in samenwerking met ProDemos.

Centraal staan echter onze museumgebouwen en onze museumcollecties die immers de basis vormen van waaruit wij opereren. Afgelopen jaar is het depot waarvan wij gebruik maken voor onze collecties, na een verhuizing, verder geoptimaliseerd en helemaal 'state of the art' gemaakt. Zodoende kan onze organisatie zijn kerntaak -de collectie Haagse Geschiedenis en de collectie van Museum de Gevangenpoort goed bewaren en doorgeven aan de toekomst- zo goed mogelijk uitvoeren. Voor de fraaie Sebastiaansdoelen, het museumgebouw van het Haags Historisch Museum, moet dit nog gebeuren. Het museum is volop bezig met het ontwikkelen van plannen, opdat dit gebouw over enige jaren ook geoptimaliseerd kan worden.

In het afgelopen jaar is ook een andere belangrijke stap gezet. De vriendenvereniging van onze musea en de Geschiedkundige vereniging Die Haghe hebben besloten samen te gaan. Per 1 januari 2016 zal de band tussen Die Haghe en de Stichting Haags Historisch Museum nog sterker worden en daarmee versterkt ook het draagvlak voor onze organisatie in de samenleving.

In 2015 is er al met al veel gerealiseerd door de inspanning van onze medewerkers, onze vele vrijwilligers en onze samenwerkingspartners. En er is veel in gang gezet dat in 2016 en de jaren daarna tot nog meer mooie resultaten zal gaan leiden.

Marco van Baalen
directeur

II. JAARVERSLAG MUSEUM DE GEVANGENPOORT

II.1 Publiek

De Gevangenpoort is één van de weinige middeleeuwse gebouwen die in Den Haag gaaf bewaard zijn gebleven. In het gebouw is de sfeer van vroeger tijden uitzonderlijk goed bewaard. De bezoekers kunnen zich goed voorstellen hoe men hier gevangen zat. Museum de Gevangenpoort zet bezoekers aan het denken over misdaad, strafrecht en rechtsstaat en over het feit dat de maatschappelijke opvattingen over deze zaken voortdurend veranderen.

Museum de Gevangenpoort werkt ambitieus aan het vergroten van zijn publieksbereik en maatschappelijk draagvlak. Het museum doet dit door naast zijn vaste tentoonstelling en rondleidingen ook tijdelijke presentaties en een groot aantal activiteiten op het gebied van educatie te organiseren en door deel te nemen aan diverse stedelijke en landelijke evenementen. Uit analyse van de kassagegevens blijkt dat 26% van de bezoekers naar het museum komt in verband met deze activiteiten. Het opbouwen van een brede gemeenschap gebeurt ook door samen te werken met een groot aantal partners. De Vereniging van Vrienden en het Sebastiaan Genootschap vormen een belangrijke steun bij het opbouwen van het maatschappelijk draagvlak.

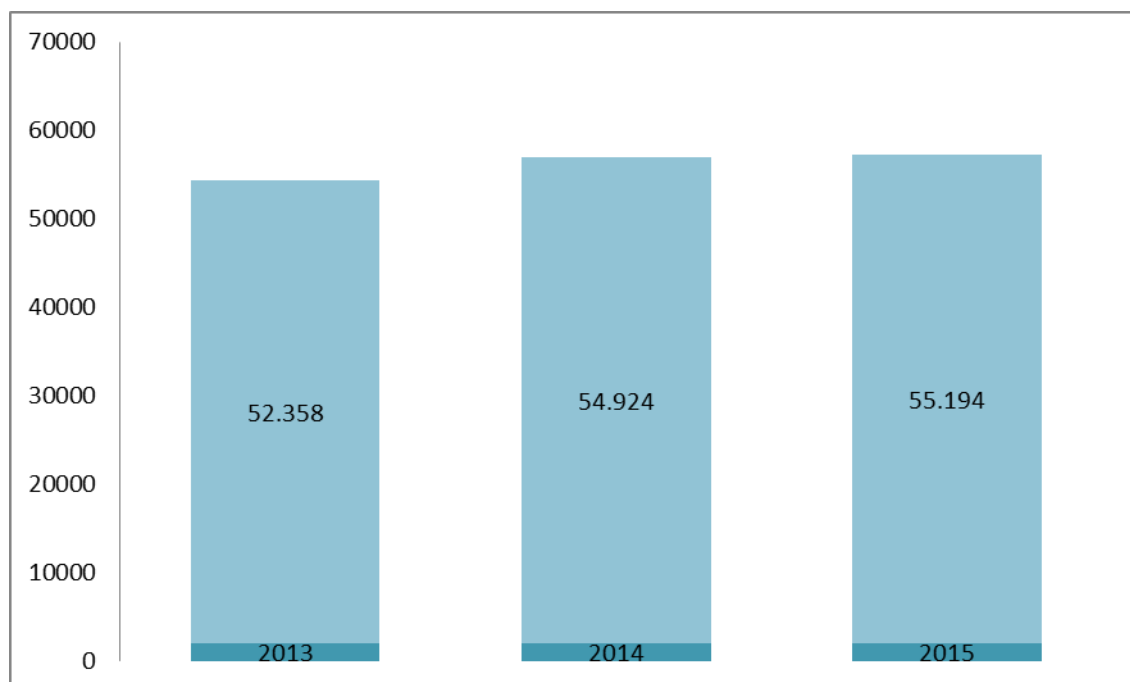
Bezoekers

Museum de Gevangenpoort verwelkomde in 2015 een aantal van 55.194 bezoekers, een record.

Samen met het Haags Historisch Museum werd het aantal van 102.772 bezoekers gehaald.

Met diverse activiteiten op locatie in de stad hebben de beide musea bovendien bijna 140.000 mensen bereikt.

De combinatiebezoeken aan Museum de Gevangenpoort en de Ridderzaal tijdens de zomermaanden werden wegens succes voortgezet. Het museum organiseert deze bezoeken in samenwerking met ProDemos, Ook de buitenwandelingen *Middeleeuwse kastelen, geschiedenis van het Binnenhof, Den Haag heeft gesproken* (over juridische instellingen) en *Langs Haagse paleizen* behoren tot het vaste aanbod. De Gevangenpoort ontving dit jaar weer veel georganiseerde groepsbezoeken voor een speciale rondleiding, dikwijls gecombineerd met een buitenwandeling.

Internationale bezoekers

De Gevangenpoort blijft een publiekslieveling voor Nederlands en internationaal toeristisch bezoek. Voor de buitenlandse bezoekers zijn begeleidende gidsjes in acht talen beschikbaar. Rondleidingen worden in het weekend en op doordeweekse vakantiedagen ook in het Engels aangeboden. Op het moment dat er geen rondleiding mogelijk is, zijn audiotours beschikbaar in het Engels en Japans. Op de website is algemene bezoekersinformatie en informatie over de geschiedenis van het gebouw, stadswandelingen, educatie en kinderfeestjes te vinden in het Engels.

Speciale rondleidingen en groepsbezoek

Diverse overheidsinstanties en partijen uit het bedrijfsleven boekten in 2015 een rondleiding door Museum de Gevangenpoort, al dan niet gecombineerd met een stadswandeling. Zo ontving het museum in 2015 medewerkers van de Ministeries van Veiligheid en Justitie, Economische Zaken, Buitenlandse Zaken, Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Binnenlandse Zaken en Defensie. Andere organisaties die het museum bezochten waren Slachtofferhulp Nederland, de Brandweer Haaglanden, Bibliotheek Segbroek, de Unie van Waterschappen, Gemeente Den Haag Dienst Stadsbeheer, Pulchri Studio, Stichting WoonZorgcentra Haaglanden, Verzetsmuseum Zuid-Holland, Bas Consultancy, Koninklijke Militaire Academie uit Breda, Ronde Tafel Gouda, Rotary des Indes Den Haag en politiemedewerkers uit Duitsland.

Ook konden wij bij het groepsbezoek diverse familie-uitjes noteren.

Uit de toeristensector ontvingen wij o.a. IBIS Hotels Nederland, Taleninstituut Babel en Campingvereniging Hoek van Holland.

Vanuit het onderwijsveld ontvingen wij o.a. medewerkers van universiteit Leiden, studenten van buitenlandse universiteiten, leerlingen van zomerscholen en na-schoolse opvang.

II.2 Collectie, vaste opstelling en gebouw

Collectie en vaste opstelling

De Gevangenpoort is een voor Den Haag uniek gebouw. Van oorsprong is het een middeleeuwse toegangspoort naar het kasteel van de graven van Holland, het Binnenhof. Later werd deze poort bovendien gevangenis, waar gedetineerden van het Hof van Holland achter de tralies zaten. Ze verbleven hier meestal maar kort, in afwachting van hun vonnis. Niet zelden werden de gedetineerden hier gemarteld om ze tot een bekentenis te dwingen. Mocht de veroordeling tot de doodstraf leiden, dan vond de uitvoering van het vonnis plaats op het 'Groene Zoodje', het permanente schavot schuin tegenover de Gevangenpoort. Een gebeurtenis van nationaal belang was de gruwelijke lynchpartij op raadpensionaris Johan de Witt en zijn broer Cornelis, in 1672. Beiden werden door een opgehitste menigte uit de Gevangenpoort gesleurd en buiten afgemaakt.

In de Gevangenpoort is de middeleeuwse sfeer met name goed bewaard gebleven in de 'gajolen' (primitieve cellen). Hier zat het gewone volk opgesloten. Beter gesitueerden kregen een meer luxueuze cel en konden tegen betaling ook betere voeding krijgen.

De bezoeker kan kennismaken van de geschiedenis van de Gevangenpoort en zijn bewoners aan de hand van gidsen. Daarnaast kan men zelfstandig een bezoek brengen aan enkele museale vertrekken. Hier worden de kwetsbare collectieonderdelen getoond in klimaatvitruines. In de vaste opstelling kwam dit jaar geen verandering; wel werd de Examineerkamer tijdelijk ontruimd om onderdak te bieden aan de tentoonstelling *Held achter tralies*. De collectie van het museum bestaat voornamelijk uit martelwerktuigen, schandborden en 17de- en 18de-eeuwse zaken die met detentie te maken hebben.

Wetenschappelijke taak

Voornamelijk vanwege onderbezetting bij de afdeling Collecties had de staf geen gelegenheid om wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot de Gevangenpoort uit te voeren. Wel deed rondleider Bert Haas in het archief van het museum onderzoek naar de herkomst en de samenstelling van de collectie. Publicaties zijn in 2015 niet verschenen.

Digitale ontsluiting

Op de website van het museum wordt een aantal objecten uit de collectie voor het publiek ontsloten met een afbeelding en een toelichtende tekst. Het betreft een aantal straf-, martel- en politiewerktuigen maar ook enkele schilderijen en prenten, bijvoorbeeld portretten van Hugo de Groot, de gebroeders De Witt en Abraham de Wicquefort. In 2015 zijn geen objecten toegevoegd.

Gebouw

Het gebouw is een topmonument dat nauw verbonden is met de collectie die erin is opgesteld. Na de restauratie en verbouwing is een nieuwe routing door het gebouw gecreëerd, waarbij het publiek de gelegenheid krijgt om meer dan voorheen van het bijzondere complex te kunnen zien. Door de verbeterde routing zijn het gebouw en de collectie veel minder aan slijtage onderhevig dan voorheen. In de 18de-eeuwse conciërgekeuken is een museumcafé gevestigd.

Uitgangspunt bij het collectiebeheer is het ensemble: het gaat om het behoud van de collectie in combinatie met het behoud van het monument. De Gevangenpoort beschikt over een intelligent klimaat 'op maat', aangepast aan het monument. Daarom kunnen belangrijke collectiestukken worden getoond, zoals de kwetsbare schandborden en bijzondere wapens.

Onderhoud

Vanaf 1 januari 2017 zal de Stichting Haags Historisch Museum zelf verantwoordelijk zijn voor het beheer en onderhoud van Museum de Gevangenpoort. Hiervoor ontvangt het museum via het Ministerie van OCW de financiële middelen. Deze wijziging zal voor een proefperiode van vijf jaar van kracht zijn; na 31 december 2021 wordt deze proefperiode geëvalueerd.

In voorbereiding op de overdracht van beheer en onderhoud van het gebouw heeft een deskundige namens Museum de Gevangenpoort technische en bouwkundige gegevens geïnventariseerd. Bij het Rijksvastgoedbedrijf is gemeld dat het museum nog over onvoldoende basisgegevens beschikt voor een volledige nul opname. Bij de uitvoering van het toekomstige onderhoud zal ofwel een keuze worden gemaakt voor inhuur van expertise uit de markt ofwel zal het museum gebruik blijven maken van de diensten van het Rijksvastgoedbedrijf. Op dit moment is hierover nog geen uitsluitsel.

Een aantal onderdelen van het technisch- en bouwkundig onderhoud is doorgeschoven naar 2016.

Verhuur

De Galerij Prins Willem V en Museum de Gevangenpoort delen samen het entreegebied van de Gevangenpoort.

De Gevangenpoort faciliteert hierbij aan Galerij Prins Willem V ticketverkoop, eerste ontvangst van de bezoekers en garderobe/toiletten/koffiecorner.

In 2015 faciliteerde de Gevangenpoort tevens de ticketverkoop voor een extra openstelling van de Galerij Willem V en het beschikbaar stellen van facilitaire ruimte t.b.v. van ontvangsten buiten reguliere openingstijden bij Galerij Willem V.

De Gevangenpoort was in 2015 tevens de locatie voor speciale ontvangsten, namelijk van Mr. M. Asscher, het ministerie van Financiën, Stichting Jacob Campo Weyerman, Wladimiroff advocaten, Woonzorgcentra Haaglanden en Nationale Nederlanden (sponsor van de tentoonstelling *Held op sokkel* in het Haags Historisch Museum).

II.3 Presentaties

Naast de vaste tentoonstelling met straf- en martelwerktuigen organiseerde het museum in 2015 een tijdelijke presentatie:

Held achter tralies

(3 oktober 2015 t/m 24 januari 2016)

Tegelijk met de tentoonstelling *Held op Sokkel* in het Haags Historisch Museum werd in de examineerkamer van Museum de Gevangenpoort de presentatie *Held achter tralies* georganiseerd. Dit gebeurde in samenwerking met de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, in verband met het 125-jarig bestaan van deze vereniging. In de presentatie werden vier historische figuren belicht voor wie de periode van opsluiting in de Gevangenpoort sterk heeft bijgedragen aan hun latere verering, zoals bijvoorbeeld Kaat Mossel. Daarnaast was er aandacht voor een andere Haagse gevangenis: het Oranjehotel. Hier zaten tijdens de Tweede Wereldoorlog veel verzetshelden gevangen.

II.4 Educatie en participatie

Speciaal voor het onderwijs (van primair- tot volwassenenonderwijs) heeft het museum ruimtes beschikbaar die als lesruimte kunnen worden gebruikt. De ruimtes zijn voorzien van de nieuwste technische snufjes en maken filmvertoningen en andere audiovisuele presentaties mogelijk. In de voormalige Cipierswoning worden filmpresentaties op maat gegeven, als introductie op het thema van de desbetreffende museumles of rondleiding. De Turfkelder, in een van de oudste delen van de Poort, is eveneens zeer geschikt als filmruimte, waar onderwijsgroepen tijdens de rondleiding door het cellengebouw gebruik van kunnen maken. De IJzerkamer in het cellencomplex is door het grote formaat zeer geschikt om schoolklassen in te ontvangen tijdens de rondleiding door het gevangenis-gedeelte. Zo wordt de belasting voor de overige ruimten in het cellencomplex verminderd. Voor onderwijsgroepen kan het museum een uur eerder open gaan.

Cultuureducatie voor scholen

Educatie blijft een belangrijk speerpunt voor Museum de Gevangenpoort. Om leerlingen van het Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs kennis te laten maken met de geschiedenis van het strafrecht worden verschillende programma's aangeboden. In totaal ontving het museum 12.376 leerlingen: dit waren 162 groepen uit het Primair Onderwijs en 409 groepen uit het Voortgezet Onderwijs.

Educatie Museum de Gevangenpoort	2013	2014	2015
leerlingen Primair Onderwijs	2.646	2.223	2.654
leerlingen Voortgezet Onderwijs	<u>10.237</u>	<u>9.850</u>	<u>9.722</u>
totaal leerlingen PO en VO	12.883	12.073	12.376

Ongeveer 35% van het aantal leerlingen Primair Onderwijs bezoekt Museum de Gevangenpoort als onderdeel van het Haagse Cultuurmenu.

Een bijzonder project voor het Primair Onderwijs was een programma rondom het WK Beachvolleybal dat van 26 juni t/m 5 juli werd gehouden, met een speelveld op de Hofvijver. Tijdens dit educatieve onderdeel van het programma maakten de leerlingen kennis met de Gevangenpoort en de geschiedenis van de Hofvijver.

Voor het Voortgezet Onderwijs biedt het museum verschillende lessen, een rondleiding of de Emotietrip, een levensechte wandeling over misdaad en straf. Speciale programma's voor het Voortgezet Onderwijs over de rechtsstaat worden aangeboden in samenwerking met ProDemos, het Huis voor democratie en rechtsstaat.

Educatie voor kinderen en jongeren buiten school

MuseumJeugdUniversiteit

Net als in voorgaande jaren organiseerde het museum in samenwerking met het Haags Historisch Museum in 2015 colleges voor kinderen van 8 tot 12 jaar. De colleges sluiten aan bij het landelijke programma MuseumJeugdUniversiteit.

De colleges in Museum de Gevangenpoort waren:

- 26 april: *Waarom bewaar je een 350 jaar oude tong en vinger?* door Martin Driessen, oud-docent geschiedenis en gebroeders De Witt expert
- 31 mei: *Hoe werkt een heksenwaag?* door Walther Kok van Museum de Heksenwaag in Oudewater
- 25 oktober: *Wat voor een rechter ben jij?* door mr. Ellen Timmermans, voormalig rechter
- 22 november: *Hoe zet je Cornelis de Witt op de planken?* door Herman van Baar, schrijver en acteur

Elk college werd bijgewoond door gemiddeld 25 jonge 'studenten'. Na afloop van de collegereeks ontvingen deze kinderen een diploma.

Schoolvakantie in de Ciperswoning

In het weekend en in de Haagse schoolvakanties kunnen kinderen in de Ciperswoning van het museum meer ontdekken over de Gevangenpoort. Een film introduceert het museum en vertelt wat de Gevangenpoort vroeger was. Voorts ontdekken de kinderen -bijvoorbeeld met behulp van het 'dubbele-woorden-puzzelspel'- wat sommige voorwerpen uit de collectie precies zijn. Je mag zelf met je hoofd in het schandblok en er zijn kleurplaten, gebaseerd op de collectie van de Gevangenpoort. Tijdens Festival de Betovering, in de herfstvakantie, organiseerde het museum workshops.

Verhalenverteller

Om de kinderen extra informatie te geven, aansluitend op de rondleidingen, was tijdens alle schoolvakanties, met uitzondering van de zomervakantie, een verhalenverteller actief in de Gevangenpoort. Deze vertelde de bezoekers verhalen over de levens van twee gevangenen: Catharina de Chasseur en Abraham de Wicquefort, de James Bond van de 17e eeuw. De verhalen werden in de ik-vorm verteld en ondersteund met kijkplaten.

Kinderfeestjes

Elke woensdag, zaterdag en zondag is er de mogelijkheid een kinderfeestje te boeken. Kinderen tussen 7 en 13 jaar kunnen hun verjaardag vieren in het spannendste museum van Nederland. Een gids neemt de jarige en zijn of haar vriendjes mee voor een ontdekkingsstocht door de middeleeuwse gevangenis/kasteelpoort. Voor de jarige is er een verrassing en niemand gaat weg zonder het certificaat van de Gevangenpoort.

Volwasseneneducatie en evenementen

Jaarlijks organiseert het museum een aantal bijzondere activiteiten, lezingen en evenementen. In 2015 waren dat bijvoorbeeld:

Dag van de Haagse geschiedenis

Op zaterdag 18 april vond de Dag van de Haagse geschiedenis plaats. Tijdens deze dag kon het publiek luisteren naar spannende verhalen over gevangenen uit vroeger tijden.

Andere evenementen waaraan Museum de Gevangenpoort in 2015 deelnam waren de Dag van het Kasteel en het Haagse Uitfestival.

Museumnacht

Op zaterdag 5 september vond de zesde editie van de Museumnacht plaats rond het thema *Open en Bloot*. Na het succes van vorig jaar werd nu wederom met twee rijen gewerkt: bezoekers konden kiezen tussen een rondleiding door het cellencomplex óf gingen via de 'fast lane' naar een toneelstuk op de binnenplaats. In het kader van het thema *Open en Bloot* vertelden drie storytellers tijdens de rondleiding over hekserij, sodomie en verraad. Op de binnenplaats ging het toneelstuk over Haagse prostituees. Het museum heeft 816 bezoekers mogen ontvangen.

Nacht van de Dictatuur

Tijdens de jaarlijkse Nacht van de Dictatuur staan onderdrukking en de werking van dictaturen centraal. Op zaterdag 12 september presenteerden ProDemos, Museum de Gevangenpoort, het Nederlands Instituut voor Meerpartijdemocratie, het Montesquieu Instituut en Filmhuis Den Haag een gezamenlijk programma in Den Haag. In de Gevangenpoort werden speciale gastrondleidingen gegeven door Lars van Troost (Amnesty International) en Lizette Vosman (mensenrechtenadvocate). Lars van Troost vertelde over het gebruik van dictatoriale middelen binnen democratieën, zoals Guantanamo Bay. Lizette Vosman betrok bezoekers actief in vraagstukken gerelateerd aan het Verdrag van de Rechten van de Mens. In totaal hebben 53 deelnemers deelgenomen aan dit programma.

Nachtrondleidingen

Elk jaar worden in de Gevangenpoort nachtrondleidingen georganiseerd. Dit jaar vonden ze plaats op zaterdag 31 oktober. Bezoekers werden ontvangen met een hapje, drankje en live muziek en werden daarna 1,5 uur rondgeleid door het cellencomplex. Gidsen vertelden over de geschiedenis van de gevangenis, de geruchten en de spookverhalen. Dit evenement werd door 128 bezoekers bezocht.

Gevangenpoortlezingen

Rond het thema *Kunst & strafrecht* werden in 2015 drie lezingen georganiseerd waarin prominente sprekers juridisch actuele onderwerpen voor het voetlicht brachten:

4 oktober: *Waarheidsvinding in de kunst*, Marco van Baalen, directeur Haags Historisch Museum / Museum de Gevangenpoort.

8 november: *Vervalsing in de kunst*, Geert Jan Jansen, 'meestervervalser'.

13 december: *De kunst van het opsporen van vervalsingen*, Maarten Hordijk, onderzoeker Nederlands Forensisch Instituut.

De lezingen werden in samenwerking met Wladimiroff Advocaten georganiseerd en konden rekenen op de belangstelling van gemiddeld 70 deelnemers per lezing. In 2016 wordt deze cyclus vervolgd met nog 3 lezingen.

III. JAARVERSLAG HAAGS HISTORISCH MUSEUM

III.1 Publiek

Waar ooit de schutters van het Sint-Sebastiaansgilde bijeen kwamen, is nu het Haags Historisch Museum gevestigd. Het museum, gelegen aan de Hofvijver, toont de geschiedenis en ontwikkeling van Den Haag. Prachtige stadsgezichten van o.a. Jan van Goyen, Jan ten Compe en Paulus Constantijn la Fargue en voorwerpen zoals een draagkoets en zilverwerk brengen de verhalen van de stad tot leven. Vaste collectie en tijdelijke tentoonstellingen tonen typisch Haagse aspecten van vroeger tot nu.

In het Beleidsplan 2013-2016 heeft het Museum de ambitie uitgesproken een stevig historisch museum te willen zijn dat geworteld is in een brede gemeenschap en dat optimaal zijn maatschappelijk waarde inzet. In de praktijk gebeurt dit door naast de tentoonstellingen een groot aantal activiteiten te organiseren op het gebied van educatie en participatie en door deel te nemen aan diverse stedelijke en landelijke evenementen. Uit analyse van de kassagegevens blijkt dat 29% van de bezoekers naar het museum komt in verband met deze activiteiten. Het museum organiseert daarnaast activiteiten op locatie in de stad en informeert mensen intensief via de *social media*. Het opbouwen van een brede gemeenschap gebeurt ook via het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten en door samen te werken met een groot aantal partners. De Vereniging van Vrienden en het Sebastiaan Genootschap vormen een belangrijke steun bij het opbouwen van het maatschappelijk draagvlak.

Bezoekers

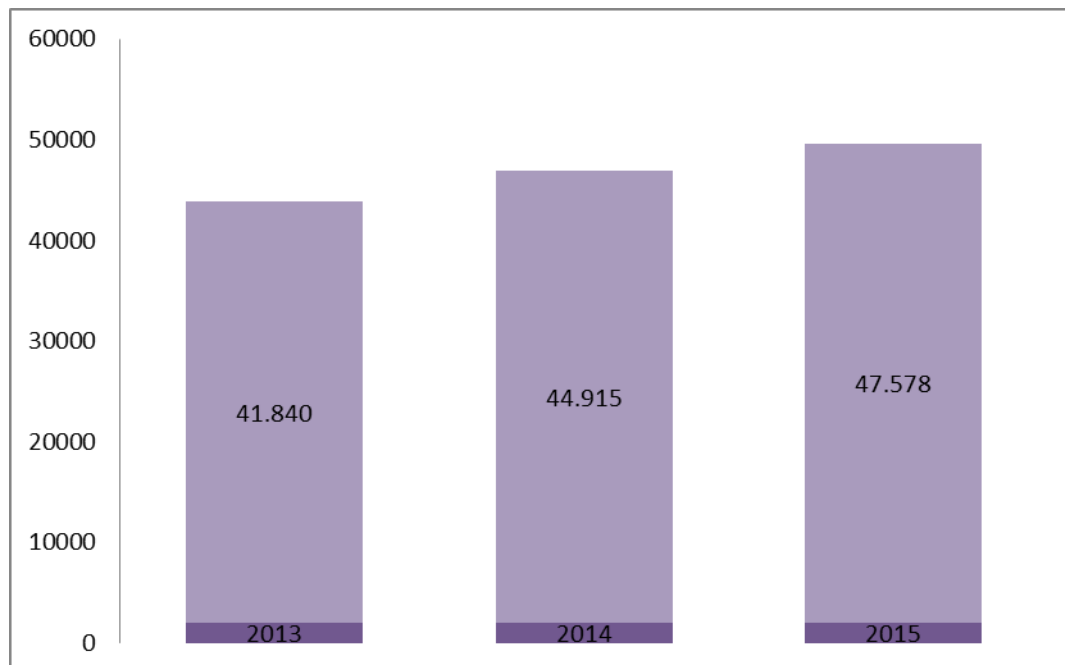
In 2015 verwelkomde het Haags Historisch Museum 47.578 bezoekers.

Samen met Museum de Gevangendoor werd een aantal van 102.772 bezoekers gehaald.

Met diverse activiteiten op locatie in de stad hebben de beide musea bovendien nog bijna 140.000 mensen bereikt.

In vergelijking met 2014 laat het afgelopen jaar een toename zien van 2.663 bezoekers, dat is 5,9% groei.

Met name de tentoonstellingen *Naar de Boeren!* en *Op 't duin* en de daarbij georganiseerde activiteiten zorgden voor een positief resultaat.

De website, die sinds december 2014 op alle mogelijke dragers goed te bekijken is, werd uitgebreid met een agenda-functie. Het social-media beleid werd verder aangescherpt en het museum bericht nu ook via Instagram. In de app van izi.TRAVEL, een verzamelplek van digitale audiogidsen, werd de audiotour van het Haags Historisch Museum opgenomen. Ook niet-museumbezoekers kunnen hierdoor kennis maken met de collectie en wandelingen van het museum.

Internationale bezoekers

Het museum heeft in 2015 bij alle tijdelijke tentoonstellingen en in de vaste opstellingen voorzien in zowel Nederlandse als Engelse teksten. Op de website is bezoekersinformatie en informatie over tijdelijke tentoonstellingen te vinden in het Engels. Rondleidingen in andere talen dan het Nederlands worden op aanvraag verzorgd.

III.2 Collectie, vaste opstelling en gebouw

Collectie en vaste opstelling

Het Haags Historisch Museum beheert de historische collectie van de Gemeente Den Haag. Dit gebeurt volgens het Collectieplan dat in 2015 is herzien. In 2015 is het museum in opdracht van de gemeente onderworpen aan een erfgoedinspectie door het Erfgoedhuis Zuid-Holland. De bevindingen waren grotendeels positief.

Veel tijd werd in 2015 besteed aan de verhuizing van het depot in de Wegastraat naar een nieuw depot aan de Wolga.

Het museum toonde in 2015 vier vaste tentoonstellingen: *Typisch Haags*, *Poppenzolder*, de educatieve opstelling *de Salon/de Ontdekking* en -met ingang van november- de nieuwe vaste opstelling *Den Haag Vandaag*.

Den Haag Vandaag – 1945 tot nu

(vanaf 28 november)

Op de bovenste etage van het museumgebouw werd de nieuwe vaste opstelling *Den Haag Vandaag – 1945 tot nu* gerealiseerd. Deze opstelling toont de naoorlogse geschiedenis van Den Haag en sluit daarmee aan op de vaste opstelling *Typisch Haags* -op de beletage- die vooral de periode tot en met de Tweede Wereldoorlog toont. In *Den Haag Vandaag* worden vrijwel uitsluitend onderdelen uit de eigen collectie getoond, aangevuld met reproducties van foto's en affiches uit de collectie van het Haags Gemeentearchief. Veel van wat hier te zien is, werd recentelijk verworven. Zoals de prachtige bakkerskar van de firma Hus, een in Den Haag gefabriceerde Solex-bromfiets en een aantal bijzondere stadsgezichten, waaronder *Gezicht op de Sportlaan* door Cees Bolding, uit 1968. Een bijzondere aanwinst die hier getoond wordt is een primitief TV-apparaat dat de Haagse firma Stuit & Bruin in 1949 vervaardigde om de allereerste, experimentele TV-uitzendingen te kunnen volgen. De opstelling zal in 2016 onder andere worden aangevuld met resultaten van het project *MijnDenHaag**.

Aanpassingen vaste opstelling

Naar aanleiding van de tijdelijke tentoonstelling *De Wereld in Den Haag* werd, als duurzaam in te zetten publieksproduct, een spoor van migratieverhalen door de vaste opstelling *Typisch Haags* gemaakt. Dit migratiespoor is onderdeel van het diversiteitsbeleid van het museum.

Restauraties

Enkele schilderijen werden door het restauratieatelier Redivivus gerestaureerd om ze in optimale staat te brengen voor de tentoonstelling *Op 't duin*. Dit betrof het schilderij *Het Huis Onderduyn (of Nieuw Soetenburgh) in Scheveningen* door Johannes le Fever uit ca. 1710-1720 en het schilderij *Gezicht op Scheveningen* van Salomon Verveer uit 1872.

Wetenschappelijke taak: onderzoek en publicaties

In de loop van 2014 heeft drs. Sophie Olie onderzoek gedaan naar de herkomst van de schilderijen uit de collectie die voor 1945 zijn gemaakt en vanaf 1933 zijn verworven, dit in verband met het landelijke onderzoek naar museumobjecten die mogelijk gerekend kunnen worden tot onvrijwillig bezitsverlies van de oorspronkelijke eigenaars als direct gevolg van het naziregime ('Herkomst Helder'). In 2016 zal het onderzoeksrapport met betrekking tot de gehele collectie worden opgesteld.

Bij de tentoonstelling *Held op Sokkel* verscheen *Den Haag in beelden*, het jubileumboek van de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Hierin worden 60 Haagse beelden en monumenten beschreven. Michiel van der Mast, Chris Nigten en Lex van Tilborg verzorgden deze publicatie, terwijl Frank de Hoog aanvullend archiefonderzoek deed.

Het Haags Historisch Museum en het Letterkundig Museum verleenden hun medewerking aan de totstandkoming van de publicatie *Op 't duin, duingedichten en duingezichten* van Nicolaas Matsier, Helmi Goudswaard en Boudewijn Bakker.

Medewerkers van de afdeling Collecties verzorgden diverse lezingen en rondleidingen. Zo gaf Lex van Tilborg op een in het Gemeentemuseum georganiseerd internationaal symposium over de verbeelding van het Hollands landschap een lezing over *The Dutch Mountains. The Appeal of the Dunes in Dutch Art*. Daarnaast gaf hij in het kader van de MuseumJeugdUniversiteit een groep geïnteresseerde basisscholieren een 'college' over de Haagse schutterij. Ook verzorgde hij verschillende rondleidingen, onder andere over de tentoonstellingen *Op 't duin* en *Held op sokkel*. Conservator Robert van Lit gaf enkele lezingen over regionale geschiedenis en verzorgde rondleidingen, onder andere over de opstelling *Den Haag Vandaag*.

Van museummedewerkers verschenen voorts de volgende publicaties:

- Rosa Bilkes en Robert van Lit, 'Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort in 2014'. In: *Jaarboek Die Haghe 2015*.
- Frank de Hoog, 'De tabaksrookklisteer: tot redding van drenkelingen', *Holland. Historisch Tijdschrift* 3 (2015), p. 138 (topstuk).
- Robert van Lit, *Rijk aan bodemvondsten. De archeologie van Wassenaar*. Stichting Historisch Centrum Wassenaar 2015.

Digitale ontsluiting

Website Haags Historisch Museum

Op de website van het museum wordt een aantal topstukken uit de collectie voor het publiek ontsloten met een afbeelding en een toelichtende tekst. Het betreft onder andere stadsgezichten, portretten en poppenhuizen. In 2015 breidde het museum deze ontsluiting via de eigen website verder uit: voor circa 15 collectieonderdelen werden teksten geschreven. Dit betrof met name schutters- en magistraatsportretten.

Odilia's Wereld

Het museum verleende zijn medewerking aan het interactieve, cultuurhistorische project *Odilia's Wereld* van dr. Irma Thoen/Stichting Nieuwe Tijinghe. Ook Museum Boijmans Van Beuningen, het Haags Gemeentearchief en de afdelingen Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Den Haag waren hierbij betrokken. Uitgangspunt van het project vormde het bekende dagboek van de zeventiende-eeuwse Haagse schoolmeester David Beck. Dit belangrijke, historische document uit 1624 behoort tot de collectie van het Haags Gemeentearchief en bevat een schat aan informatie over het dagelijks leven in die tijd. Thoen herschreef het dagboek vanuit het perspectief van Davids jongere zus Odilia. Op de website *Odilia's Dagboek* en op Facebook waren in 2015 dagelijks berichten van Odilia te lezen over de belevenissen van haar familie, het laatste nieuws, roddels over het Oranje hof, recepten en het weer van die dag in 1624. De berichten werden geïllustreerd met beeldmateriaal van verschillende musea, waaronder het Haags Historisch Museum. Ook werkte het museum mee aan de totstandkoming van de digitale wandeling *Op stap met Odilia in Den Haag 1624*. Aan *Odilia's Dagboek* werd in 2015 de Gerrit Komrij Prijs toegekend, een prijs voor de beste popularisering van de oudere letteren.

Haagsekaart.nl

De website Haagsekaart.nl, die in 2013 werd gelanceerd, is in 2015 verder ontwikkeld. Deze website is een samenwerkingsproject van het Haags Historisch Museum, het Haags Gemeentearchief en de Afdelingen Archeologie en Monumentenzorg van de gemeente Den Haag. De groei van Den Haag door de eeuwen heen is te volgen in 24 kaarten van het gebied. De oudste kaart toont de situatie rond 4000 voor Christus, de nieuwste kaart laat zien hoe de stad er in onze tijd uitziet. Bezoekers van de website ontdekken op *Haagsekaart.nl* de groei van Den Haag vanaf de prehistorie, via het ontstaan van het Binnenhof en het dorp Die Haghe, tot het Den Haag van vandaag. Daarmee krijgt iedereen inzicht in 6000 jaar Haagse geschiedenis. In de kaart zijn objecten uit de historische collecties van Den Haag te zien. Zowel per tijdvak als per thema kan de bezoeker kennis maken met bijzondere voorwerpen, schilderijen, prenten, tekeningen, foto's, archeologische vondsten en gebouwen. In 2015 zijn er meer objecten uit de diverse historische collecties van Den Haag aan de website toegevoegd, onder meer in het kader van het Jaar van het Industrieel Erfgoed. Het aantal unieke bezoekers in 2015 van www.haagsekaart.nl was 10.294.

Gebouw

In 2015 is onderhoud uitgevoerd aan het mooie museumgebouw, de Sint Sebastiaansdoelen, en de bijgebouwen. Tijdens de herinrichting van de zolderverdieping voor de nieuwe opstelling *Den Haag Vandaag* is de balkenconstructie in de oude kleur hersteld, wat een prachtig effect heeft op de hele ruimte van deze etage. Ook is op deze verdieping de vloer bijna volledig vernieuwd en er is grotendeels overgegaan op LED verlichting. Om het klimaatsysteem goed te kunnen monitoren is het gebouwbeheersysteem verplaatst naar het kantoor van locatiemanagement. Hierdoor is er beter zicht op het systeem en kan er adequaat worden gereageerd. In het eerste kwartaal van 2015 heeft de firma SIN de laatste puntjes gerealiseerd met betrekking tot de nieuwe signing in de gebouwen. Hiermee maakt het museum het voor de bezoekers nog duidelijker hoe zij hun weg door het gebouw kunnen vinden.

Zaalverhuur

In het kader van cultureel ondernemerschap verhuurt het Haags Historisch Museum enkele zalen voor lezingen, recepties en diners.

De Schutterszaal is hiervoor in 2014 heringericht en dat heeft in 2015 zijn vruchten afgeworpen. Steeds vaker organiseren ministeries en bedrijven hun presentatie, diner of receptie in het museum. Maar ook steeds meer particulieren huren een zaal -om bijv. op deze exclusieve locatie hun verjaardag te vieren- en combineren een receptie met een activiteit in het museum.

Naast de Schutterszaal wordt ook de Salon verhuurd, met name voor vergaderingen.

Het Haags Historisch Museum heeft in 2015 via zaalverhuur o.a. de volgende organisaties ontvangen:

Stichting Comité Herdenking Javaanse Immigratie (STICHJI), ANV-Vereniging voor Nederlands-Vlaamse Samenwerking, European Cultural Foundation, Stichting Kennis voor Klimaat, Vereniging Vrienden van Den Haag, Festival Classique, Stichting Vrienden van de Hofvijver, Stichting SPLIKA, Artsen zonder Grenzen, Raad voor het Openbaar Bestuur, Uppsala Citysamverkan AB (Zweden), Onderzoeksraad voor de Veiligheid en de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde.

Op 15 mei werd in de Schutterszaal van het Haags Historisch Museum een huwelijk voltrokken. Hiertoe werd het museum door de gemeente Den Haag eenmalig aangewezen als vrije huwelijkslocatie.

Naast zaalverhuur werd de Schutterszaal ook regelmatig gebruikt door o.a. de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe en de Vereniging van Vrienden van Stichting Haags Historisch Museum voor algemene ledenvergaderingen en lezingen.

III.3 Tentoonstellingen en presentaties

Tijdelijke tentoonstellingen

Rivalen aan het Haagse Hof - Elizabeth Stuart & Amalia van Solms

(t/m 15 maart 2015)

Rivalen aan het Haagse hof vertelde het verhaal van twee van de meest invloedrijke vrouwen uit de 17de eeuw: Elizabeth Stuart (1596-1662) en Amalia van Solms (1602-1675). De tentoonstelling liet de concurrentiestrijd zien tussen de koningin-in-ballingschap Elizabeth en haar voormalige hofdame Amalia, die in 1625 trouwde met de toekomstige stadhouder Frederik Hendrik. Door hun energie, ambitie maar ook door hun onderlinge wedijver wisten deze vrouwen in Den Haag een hofcultuur op te bouwen die was te vergelijken met die van de belangrijke Europese vorstenhuizen. Aan de hand van schilderijen, prenten, maquettes, brieven, officiële documenten en replica's van sieraden belichtte de tentoonstelling de levens van beide vrouwen. Bij de tentoonstelling verscheen een gelijknamige publicatie.

De Wereld in Den Haag

(t/m 5 april 2015)

De Wereld in Den Haag toonde de invloed die migranten in heden en verleden hebben (gehad) op het beeld van de stad. Hun sporen zijn onder andere terug te vinden in het straatbeeld, in de kunst en in typisch Haagse gebouwen en producten zoals de Haagse Passage, het Kurhaus en het Rozenburg porselein. Portretten van achttien individuen met een migrantenachtergrond, beeldmateriaal en objecten uit de eigen collectie en enkele bruiklenen, vertelden het verhaal van de migratie naar Den Haag. Een bijzonder onderdeel van *De Wereld in Den Haag* was een preview van het foto- en videoproject *Stad van Aankomst*. De tentoonstelling kreeg een

vervolg in de vorm van een pop-up museum dat in de tweede helft van 2015 door de stad trok.

Op 't duin - duingezichten & duingedichten

(7 april t/m 15 september 2015)

Het Nederlandse duinlandschap is een uniek landschap dat al eeuwenlang schilders, tekenaars en dichters inspireert. De artistieke verbeelding van dit landschap vormde het centrale thema van de tentoonstelling *Op 't duin*, die in samenwerking met het Letterkundig Museum tot stand kwam. In deze tentoonstelling waren meer dan 100 duinlandschappen te zien. Van zeventiende-eeuwse meesters als Jan van Goyen en Jacob van Ruysdael tot de schilders van de Haagse School en moderne kunstenaars als Jan Wolkers. Daarnaast waren op de tentoonstelling verschillende duingedichten te lezen en te beluisteren. De combinatie van beeldende kunst en poëzie vormde eveneens de rode draad van de publicatie *Op 't duin: 100 duingedichten en 100 duingezichten* van Nicolaas Matsier, Boudewijk Bakker en Helmi Goudswaard (uitgeverij Thoth). In het kader van de tentoonstelling werden verschillende (kinder)workshops en poëtische fietstours georganiseerd. In Muzee Scheveningen en Kunstzaal van Heijningen waren in dezelfde periode verwante tentoonstellingen te zien.

Naar de Boeren! – kinderevacuaties in de Hongerwinter

(22 april t/m 25 oktober 2015)

Tijdens de winter van 1944-45 heerste in het westen van het land een groot voedseltekort, wat leidde tot een humanitaire ramp. Duizenden mensen stierven van de honger. Een groot aantal kinderen werd echter gered door evacuatie naar 'de boeren' in het noorden en oosten van het land. In de tentoonstelling *Naar de Boeren!* werd het verhaal gevolgd van zeven kinderen, onder wie vier Haagse, die de Hongerwinter hebben meegemaakt en overleefd. *Naar de Boeren!* was een productie van het Verzetsmuseum Amsterdam. De tentoonstelling werd door het Haags Historisch Museum aangevuld met verhalen van Hagenaars die de Hongerwinter en de kinderevacuaties meemaakten. Voor scholen werd een speciaal educatief aanbod ontwikkeld. Vanwege de grote belangstelling en de vele reacties van het publiek besloot het museum deze tentoonstelling twee maanden te verlengen.

Mozart in Den Haag

(8 september t/m 4 oktober 2015)

In 2015 was het precies 250 jaar geleden dat Mozart Den Haag bezocht. Vanwege ziekte van Wolfgang en zijn zus bleef het gezin veel langer in Den Haag dan voorgenomen. Tijdens die periode componeerde de tien jaar oude Mozart verschillende stukken, gaf hij concerten aan het Hof en genoot hij van de stad. Het Nederlands Muziek Instituut (ondergebracht in het Haags Gemeentearchief) richtte in het Haags Historisch Museum een kleine presentatie in met onder andere het originele handschrift van *Galimathias Musicum*, één van de in Den Haag gecomponeerde werken. Het muziekstuk was tijdens de presentatie ook te horen.

Held op Sokkel

(3 oktober 2015 t/m 14 februari 2016)

Wie zijn onze helden en hoe worden zij herinnerd? In de tentoonstelling *Held op sokkel* wordt een tiental helden uitgelicht van wie een standbeeld in Den Haag te vinden is: van Willem van Oranje tot Aad Mansveld. Hoe zij in de loop der tijd zijn verbeeld en vereerd is te zien aan de hand van voorwerpen, schilderijen, filmmateriaal, foto's en verhalen. Aan bezoekers wordt gevraagd mee te denken over het hedendaagse heldendom middels een digitale poll. Er werden rondleidingen, lezingen, wandelarrangementen, lessen en kinderworkshops georganiseerd. Ook verscheen bij de tentoonstelling het rijk geïllustreerde boek *Den Haag in Beelden*, geschreven door leden van de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan prinses Beatrix, beschermvrouwe van de vereniging. Tentoonstelling en boek kwamen tot stand naar aanleiding van het 125-jarig jubileum van Die Haghe.

Kleine presentaties

Met kleine presentaties speelt het museum flexibel in op initiatieven en actuele gebeurtenissen in Den Haag.

Klein eerbetoon aan Marnix Rueb

(t/m 28 februari 2015)

Ter gelegenheid van het overlijden van de bekende Haagse striptekenaar Marnix Rueb (1955-2014) richtte het museum een kleine presentatie in het museumcafé in. De presentatie, bestaande uit een aantal tekeningen, werd gewaardeerd door het publiek, getuige de verschillende reacties in het gastenboek. Het gastenboek werd aan de familie van Marnix Rueb overhandigd.

Zilverchat Archeologie

(t/m 18 april 2015)

Bij opgravingen in verband met de aanleg van de Rotterdamsebaan deed de afdeling Archeologie van de gemeente Den Haag een unieke vondst: een Romeins potje met maar liefst 107 munten en 6 armbanden. De vondst was tijdelijk te zien in het museum.

Vanished Families

(tot 1 oktober 2015)

Sira Soetendorp-van IJssel (1943) groeide op met familie die ze nooit gekend heeft. Veel van haar familieleden, van wie een groot gedeelte uit Den Haag, waren vermoord in de concentratiekampen. Na een bezoek aan Auschwitz in 2012 besloot Soetendorp een blijvende herinnering te maken. Op een geschilderde ondergrond kerfde zij de portretten in van mensen die ze slechts kende van foto's. Tezamen vormen de 15 portretten een zichtbaar monument. Na eerdere exposities in o.a. het Anne Frank Huis waren de portretten t/m september 2015 te zien in het Haags Historisch Museum. Vanaf 1 november 2015 zijn de werken geëxposeerd in het Felix Nussbaum-Haus in Osnabrück (Duitsland).

Presentatie herinneringendagen Naar de Boeren!

(22 april t/m 25 oktober 2015)

Naar aanleiding van de tentoonstelling *Naar de Boeren!* organiseerde het Haags Historisch Museum twee herinneringendagen over de Hongerwinter en de kinderevacuaties. Een aantal van de resultaten van deze dagen -persoonlijke voorwerpen en herinneringen- werden aan het publiek getoond in een tijdelijke presentatie. Ook was hier een bronzen gedenkplaat te zien die in 1946 werd aangeboden door bewoners van Den Haag aan de provincie Drenthe, als dank voor de opvang van kinderen tijdens de Hongerwinter.

Het museum gaat de stad in

In samenwerking met andere partijen zet het Haags Historisch Museum zich in voor de ontsluiting van Haagse geschiedenis en erfgoed op locatie in de stad. Daarmee wordt bovendien een breed publiek van Hagenaars, dagjesmensen en toeristen geattendeerd op het bestaan van het museum.

Op drie locaties in de stad is permanent een tentoonstelling/presentatie van het Haags Historisch Museum te zien:

Prinsjesdag-experience

Deze presentatie over de geschiedenis van het Binnenhofgebied, in de monumentale ruimte onder de Ridderzaal, is vrij toegankelijk en is in samenwerking met ProDemos gerealiseerd. In 2015 is de presentatie bezocht door 88.650 bezoekers: individueel, tijdens een rondleiding of als onderdeel van een educatief programma (bron: ProDemos). Dit is ruim 6.000 meer dan in 2014.

200 jaar Koninkrijk

Omdat de educatieve opstelling over 200 jaar Koninkrijk in het pand van ProDemos aan de Hofweg geactualiseerd moest worden, werd deze slechts in de eerste maanden van 2015 door 260 leerlingen bezocht (bron: ProDemos).

Vitrine bij Raad van State

In het gebouw van de Raad van State aan de Kneuterdijk, in een zaal die dagelijks als wachtruimte dient voor vele bezoekers, verzorgt het museum doorlopend kleine presentaties in een vitrine. In 2015 was hier onder andere een presentatie te zien die aansloot bij de tentoonstelling *Rivalen aan het Haagse Hof*. Aantal bezoekers in 2015 circa 35.000 (bron: Raad van State).

Daarnaast zijn de volgende tijdelijke tentoonstellingen op locatie in de stad georganiseerd:

Made in The Hague

(1 mei 2015 t/m januari 2016)

In verband met het Europees Jaar van het Industrieel Erfgoed organiseerden het Haags Historisch Museum, het Haags Gemeentearchief, de afdelingen Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Den Haag en de Stichting Haags Industrieel Erfgoed in 2015 de manifestatie *Made in The Hague*. Doel hiervan was het industriële verleden van Den Haag meer bekendheid te geven. De manifestatie ging van start met een tentoonstelling in het Atrium van het stadhuis van 1 t/m 22 mei. Hier waren onder andere enkele objecten uit de collectie van het

museum te zien. Een eveneens tentoongestelde bakkerskar van de firma Hus, uit particulier bezit, werd na de tentoonstelling door het museum aangekocht. Het aantal bezoekers was naar schatting 6.000.

In de periode mei t/m december werden in het kader van *Made in The Hague* door de hele stad heen diverse activiteiten georganiseerd zoals een fototentoonstelling, lezingen, een educatief project, een erfgoeddag op bedrijventerrein de Binckhorst en een vertoning van historische bedrijfsfilms. De manifestatie wordt in januari 2016 afgesloten.

Pop-up museum De Wereld in Den Haag

(24 augustus t/m 20 december 2015)

Nadat de tentoonstelling in het museum in april sloot voor publiek, reisde *De Wereld in Den Haag* dit najaar in aangepaste vorm verder door de stad. Meer bezoekers konden zo kennis maken met de verhalen van migranten van vroeger en nu en de manier waarop zij hun stempel drukten op Den Haag. Het pop-up museum stond achtereenvolgens in vier wijkcultuurankers: Laaktheater, Theater De Vaillant, Theater De Nieuwe Regentes en Theater en Filmhuis Dakota. Per locatie werd de expositie aangevuld met (gefilmde) migratieverhalen en activiteiten door en voor de buurtbewoners. Tot slot stond *De Wereld in Den Haag* in het Atrium van het stadhuis, met werk van fotografen Geert van Kesteren en Conny Luhulima als nieuw onderdeel. Het pop-up museum was op alle locaties gratis te bezoeken. Aantal bezoekers: 9.470.

Een selectie van gefilmde migratieverhalen, vastgelegd in samenwerking met Riboet Verhalenkunst, is blijvend te zien op de website van het museum.

Het Haags Historisch Museum heeft in 2015 bovendien meegewerkt aan een aantal tentoonstellingen van derden:

Stadse Dieren – Stadsmuseum Zoetermeer

(t/m 30 augustus 2015)

Het Haags Historisch Museum ging de stad uit met deze gezamenlijke tentoonstelling in het Stadsmuseum Zoetermeer, waaraan ook Museum Rotterdam zijn medewerking verleende. Een eerste tastbaar resultaat van het samenwerkingsconvenant tussen deze drie stadsmusea. Het Haags Historisch Museum stelde hiervoor 25 bruiklenen beschikbaar.

Om Nooit Te Vergeten – Stroom Den Haag

(15 december 2015 t/m 15 januari 2016)

Het Haags Historisch Museum verleende zijn medewerking aan de tentoonstelling *Om Nooit Te Vergeten* van kunstencentrum Stroom Den Haag, die plaats had in het Atrium van het Haagse stadhuis. Aanleiding hiervoor was het feit dat in Den Haag twee nieuwe monumenten zullen worden opgericht -voor koningin Juliana en voor staatsman Johan Rudolph Thorbecke- waarvan schetsmodellen getoond werden. Daarnaast waren nog andere modellen van bekende en minder bekende Haagse standbeelden en monumenten te zien. In de tentoonstelling werd stilgestaan bij de politieke 'kleur' van monumenten en de rol die opdrachtgevers en kunstenaars daarbij spelen.

Stadswandelingen en fietsroutes

Naast tentoonstellingen en presentaties op locatie in de stad organiseert het museum ook stadswandelingen onder leiding van een gids, rondleidingen door het Oude Stadhuis en wandelingen met bezoek aan Paleis Kneuterdijk. Het museum biedt bovendien een groot aantal wandel- en fietsroutes die het publiek zonder gids kan volgen, zowel op papier als digitaal.

III.4 Educatie, participatie en diversiteit

Cultuureducatie voor scholen

Aan 5.374 leerlingen uit het Primair- en Voortgezet Onderwijs werden educatieve activiteiten aangeboden, dit waren 187 groepen uit het Primair Onderwijs en 54 groepen uit het Voortgezet Onderwijs.

Educatie Haags Historisch Museum	2013	2014	2015
leerlingen Primair Onderwijs	2.796	2.074	4.142
leerlingen Voortgezet Onderwijs	<u>2.405</u>	<u>2.607</u>	<u>1.232</u>
totaal leerlingen PO en VO	5.201	4.681	5.374

Het aantal leerlingen Primair Onderwijs dat het museum bezocht verdubbelde ten opzichte van 2014. Met name de educatieve programma's bij de tentoonstelling *Naar de Boeren!* en rond het WK Beachvolleybal mochten zich in grote belangstelling verheugen.

In vergelijking daarmee bleef het aantal leerlingen Voortgezet Onderwijs wat achter, maar wel ruim boven de prestatienorm van 1.000 leerlingen.

Basisscholen maakten gebruik van het vaste educatieve aanbod en van het Cultuurmenu. De cultuurmenu-les '*Help de grote Den-Haag-Man Groennie Gele*' voor groep 3 bleek populair. Via een filmpje maken de kinderen kennis met de super onhandige Haagse Ronnie Schele aka Groennie Gele, de grote Den-Haag-vragen-man. Hij weet alles van Den Haag, en geeft regelmatig grote shows over zijn lievelingsstad vol quizvragen waarbij de leerlingen hem helpen.

Voor groepen uit het Voortgezet Onderwijs biedt het museum verschillende lessen. *Typisch Haags*, een interactieve les waarin de leerlingen kennismaken met de geschiedenis van Den Haag, en *Dagje Den Haag* (een bezoek aan het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort, gecombineerd met een wandeling tussen beide musea) waren in 2015 onverminderd populair.

Naast deze reguliere lessen organiseerde het museum in 2015 diverse malen bijzonder, tijdelijk aanbod voor scholen:

WK Beachvolleybal

Tijdens het WK Beachvolleybal waren er veel activiteiten voor scholen. In het Haags Historisch Museum kregen de leerlingen een aantal schilderijen te zien. Daarbij werd verteld over juichen en aanmoedigen door de eeuwen heen. Na het verhaal op zaal maakten leerlingen hun eigen 'juichhoed' of 'juichwaaier'.

Op de tribunes waren de versierde hoeden en waaiers een groot succes en een goede eye-catcher.

Op 't Duin

Bij de tentoonstelling *Op 't duin* werd de workshop *Maak je eigen strand/zandlandschap* georganiseerd, onder andere in de zomervakantie, op de Dag van de Haagse Geschiedenis en tijdens de Kinderboekenparade in het Letterkundig Museum. Een kleine 300 kinderen hebben aan deze activiteit meegedaan. Met gekleurd zand, schelpen, touwtjes, en onderzetters maakten de kinderen hun eigen zandkunstwerken.

Naar de Boeren!

Bij de tentoonstelling *Naar de Boeren!* werden verschillende speciale activiteiten ontwikkeld voor scholen:

1. Een onderwijskrant over de Tweede Wereldoorlog voor primair onderwijs
2. Een museumles over de Tweede Wereldoorlog in Den Haag en de kinderevacuaties. Met een koffer vol met spullen van één van de hongerevacuees werd het algemene verhaal verteld. Dit werd aangevuld met korte interactieve spellen. Het proeven van (biologische) tulpenbollen was vaak een eye-opener voor de deelnemers: want hoeveel honger moet je hebben als je zelfs dat gaat eten?
3. Stadswandelingen langs sporen van de Tweede Wereldoorlog, getiteld *De Stad Geschonden*.

Held op Sokkel

Bij de tentoonstelling *Held op Sokkel* vonden museumlessen en rondleidingen plaats voor schoolgroepen. Daarbij stond de vraag centraal: wanneer ben je een held, en hoe kan je een held afbeelden. Het beeld van

Koningin Wilhelmina, die geen kroontje of mooie mantel draagt maar een legerjas, diende als voorbeeld. Leerlingen vonden dat over het algemeen een 'slechte' vorm van heldenverering!

Aanbod voor scholen buiten het museum

Het museum biedt het onderwijs verschillende websites die docenten kunnen gebruiken als voorbereiding op lessen en als lesmateriaal voor leerlingen: www.haagsetijden.nl, een overzicht van de Haagse geschiedenis voor het Primair Onderwijs, en www.haagseschoolplaten.nl

Ook www.destadgeschonden.nl, over Den Haag tijdens de Tweede Wereldoorlog, wordt door het onderwijs gebruikt.

In 2015 is verder gewerkt aan de ontwikkeling van een doorgaande leerlijn erfgoed voor het Primair Onderwijs in het kader van het nieuwe gemeentelijke beleid *Cultuuronderwijs op zijn Haags*.

Het Haags Historisch Museum vervult een actieve rol in de ontwikkeling van dit nieuwe, op de vraag van scholen gerichte aanbod en levert de voorzitter van de werkgroep die, in opdracht van Cultuurschakel, de leerlijn erfgoed ontwikkelt.

In het kader van de manifestatie *Made in The Hague* werd een educatief project georganiseerd over het industrieel erfgoed in Den Haag. Deelnemende scholen brachten eerst een bezoek aan een erfgoedlocatie in de stad zoals het slachthuissterrein of de verkeerstoren van vliegveld Ypenburg. De leerlingen kregen daarbij informatie van een deskundige. Daarna werd op school tijdens twee lessen door de leerlingen getekend en geschilderd, onder leiding van een gastdocent/beeldend kunstenaar. Het aantal deelnemers bedroeg 215 leerlingen uit het Primair Onderwijs (9 groepen) en 12 leerlingen uit het Voortgezet Onderwijs (1 groep).

Educatie voor kinderen en jongeren buiten school

Tijdens de meivakantie, de Kindermuseumnacht, Open Monumentendag/Prinsjesfestival en Festival de Betovering werden workshops voor kinderen georganiseerd

Bij de tentoonstelling *Naar de Boeren!* werd drie maal een (groot)ouder-kind rondleiding georganiseerd. De interactie tussen de grootouders en de kinderen was mooi en ontroerend om te zien.

In de kerstvakantie vond een workshop plaats in samenwerking tussen Haags Historisch Museum en Stroom Den Haag. Deze workshop werd ontwikkeld met twee beeldend kunstenaars. Dora Benyo vroeg de deelnemers na te denken hoe zij zich zelf als standbeeld zouden zien en liet kinderen kleding/attributen maken voor hun eigen standbeeld. Kunstenaar André Kruysen liet kinderen zelf standbeelden maken met ijzerdraad en aluminiumfolie.

MuseumJeugdUniversiteit

Net als in voorgaande jaren organiseerde het museum in samenwerking met Museum de Gevangendoor in 2015 colleges voor kinderen van 8 tot 12 jaar. De colleges sluiten aan bij het landelijke programma MuseumJeugdUniversiteit.

De colleges in het Haags Historisch Museum waren:

- 22 februari: *Aten ze in de 1624 al frikandellen?* door dr. Irma Thoen, cultuurhistoricus
- 22 maart: *Hoe raar is een rariteitenkabinet?* door dr. Madelon Simons, docent museumgeschiedenis
- 27 september: *Hoe schrijf je een boek over geschiedenis?* door Martine Letterie, schrijfster
- 13 december: *Schutters: mooiboy of vechtjassen?* door Lex van Tilborg, assistent conservator van het museum

Elk college werd bijgewoond door gemiddeld 25 jonge 'studenten'. Na afloop van een collegereeks ontvingen deze kinderen een diploma.

Volwasseneneducatie en -participatie

Het aantal volwassen deelnemers aan cultuureducatie en -participatie (lezingen, rondleidingen en participatieprojecten) was 2.479, circa 500 meer dan in 2014.

Bij vrijwel alle tijdelijke tentoonstellingen organiseerde het museum rondleidingen, lezingen en andere educatieve activiteiten. Op zondagmiddag vonden, het hele jaar door, zwaan-kleef-aan-rondleidingen plaats, waarvoor het publiek niet hoeft te reserveren.

Met het project *Blik op Den Haag: Doe mee – kijk mee* bieden drie Haagse instellingen een verrassende aanvulling op het bestaande taalonderwijs voor laaggeletterden. Bibliotheek Den Haag, Haags Historisch Museum en Kinderboekenmuseum organiseerden dit programma waarin plezier, creativiteit en fantasieontwikkeling centraal staan.

Onder de noemer 'Zomerstek' organiseerde het museum, in samenwerking met Stad en Kerk, zomeractiviteiten voor ouderen.

De Geschiedkundige Vereniging Die Haghe organiseerde verschillende lezingen en rondleidingen in het Haags Historisch Museum. Meer dan 250 leden bezochten het museum tijdens activiteiten naar aanleiding van de tentoonstellingen en voor de algemene ledenvergaderingen.

Naast eigen activiteiten organiseerde het museum ook activiteiten in samenwerking met andere organisaties, zoals:

- het Kamermuziekfestival (26 april) met drie concertjes in de Schutterszaal en een aubade op het bordes door zes koperblazers;
- de uitreiking van de Hofvijver Poëzie prijs door Stichting Vrienden van de Hofvijver rond het thema Op 't duin (29 augustus);
- een interview met de Israelische schrijver Abraham Yehoshua in het kader van het Crossing Border Festival (13 november).

Participatieprojecten

MijnDenHaag* werd in 2015 succesvol voortgezet. In totaal namen 9 groepen deel aan dit participatieproject, onder andere bewoners van verzorgingshuis NEBO, studenten van de Haagse Hogeschool en de Haagse Jongerenambassadeurs. Naast deze deelname in groepen was er ook de mogelijkheid om tijdens Topstukkendagen een verhaal aan te dragen. Bijna 150 (oud-)Hagenaars vertelden hun herinneringen aan de Haagse kinderevacuaties tijdens de Hongerwinter.

Ook in 2015 publiceerde AD Haagsche Courant elke twee weken een kort artikel met foto van een deelnemer aan MijnDenHaag*. De resultaten zijn tevens te zien op www.mijndenhaag.org en een selectie ervan werd getoond bij verschillende tentoonstellingen in het museum maar ook op locatie in de stad. Zo werd in het pop-up museum *De Wereld in Den Haag* een aantal -reeds bestaande- MijnDenHaag* verhalen uit Escamp gepresenteerd.

In samenwerking met Bibliotheek Den Haag en het Haags Gemeentearchief werd het project Verhalentafel/Haagse Herinneringen in 2015 vier keer georganiseerd met als onderwerpen: Leidscheveen, Scheveningse dracht, *Made in The Hague* en *Jong: fuiven in de jaren zestig*. In zeven bijeenkomsten werkten deelnemers hun verhaal uit tot een 'digitale', een kort filmpje. Het resultaat staat op www.haagseherinneringen.nl. De filmpjes van *Made in The Hague* en *Jong: fuiven in de jaren zestig* zullen in 2016 in het Haags Historisch Museum te zien zijn als onderdeel van tentoonstellingen.

Op maandag 5 oktober vond de jaarlijkse Dag van de Haagse Herinneringen plaats in de Centrale Bibliotheek, georganiseerd vanuit de projectgroep Verhalentafel/Haagse Herinneringen. Omdat 2015 het Europees Jaar van het industrieel erfgoed was, werd als thema gekozen voor de opkomst van de Haagse (metaal)industrie. Zo vertelde Hans Goedkoop over de pas uitgezonden tv-serie *De IJzeren Eeuw* en hield Koos Havelaar een lezing over de Haagse ijzerindustrie. Daarna konden deelnemers kiezen uit 6 workshops. Met een preview van de voorstelling *Duinloaden*, gebaseerd op een verhalentafel uit 2014, sloot de theatergroep Grey Vibes de dag af. De dag werd bijgewoond door 130 belangstellenden.

Project Ja, ik vertel mijn Haagse Verhaal / Riboet verhalenkunst

In opdracht van het museum verzamelde Riboet Verhalenkunst (voorheen Kunstcollectief Het Zwijgen? Me hoela!) verhalen van Hagenaars over migratie naar Den Haag. In de Verhalenkast vertelden deze Hagenaars hun verhaal voor de camera. Dit najaar werden 60 nieuwe verhalen gefilmd: in vier wijkcultuurankers, op het Haags Uiffestival en tijdens het Indian Filmfestival in Filmhuis Den Haag. Een selectie van de verhalen was te zien bij het pop-up museum *De wereld in Den Haag* en een paar van de verhalen zijn door Riboet Verhalenkunst bewerkt tot een lied. Een deel van de filmpjes is blijvend te zien op de website van het museum.

Evenementen

Naast feestelijke openingen van tentoonstellingen, boekpresentaties en dergelijk organiseert het museum jaarlijks een aantal bijzondere evenementen. In 2015 waren dat bijvoorbeeld:

Dag van de Haagse Geschiedenis/Museumweek

Op zaterdag 18 april vond de traditionele Dag van de Haagse Geschiedenis plaats. Naar aanleiding van de tentoonstelling *Op 't duin* kon het publiek deelnemen aan rondleidingen over de tentoonstelling en workshops sneldichten. Voor kinderen waren er workshops *Maak je eigen duinlandschap* en werd er voorgelezen. Op het Plein vond een informatiemarkt plaats waar het museum een kraam inrichtte. Zaterdag 18 april was tegelijkertijd de start van de nieuwe Nationale Museumweek die in plaats van het Museumweekend is gekomen. De dag trok 366 bezoekers.

Kindermuseumnacht en Museumnacht

Op zaterdag 5 september vond de zesde editie van de Museumnacht plaats rond het thema *Open en Bloot*. Tijdens de Kindermuseumnacht konden kinderen in het Haags Historisch Museum deelnemen aan een rapworkshop, op de foto gaan met zeemeerminnen, aanschuiven bij de VoorleesExpress, zich laten schminken en/of een schelpenketting knutselen. Om 20.00 uur begon de Museumnacht. Volwassenen konden luisteren naar poëzievoordrachten en singer-songwriters in de Salon, een schelpenketting maken of zich laten fotograferen in de Photobooth. De gehele avond pendelde de Poëziebus, die mede mogelijk werd gemaakt door het Letterkundig Museum, tussen Haags Historisch Museum en Gemeentemuseum. Ellen ten Damme verzorgde de afsluitende act van de avond. Het museum heeft in totaal 1561 bezoekers ontvangen.

Open Monumentendag / Prinsjesdagfestival

In het weekend van 12 en 13 september vonden twee evenementen plaats: Open Monumentendag en het Prinsjesdag Festival. Het museum was dit weekend gratis toegankelijk. In de Schutterszaal werden zes College Tours (lezingen) gegeven door de sprekers Antoinette Visser, Paul Brood, Benno Hillebrand, Fjodor C. Buis, Leo Samama en Thijs van Leeuwen. Dit weekend heeft het museum 1326 bezoekers ontvangen.

Bunkerdag

Tijdens de tweede Haagse Bunkerdag, die op zaterdag 6 juni (D-Day) werd georganiseerd door de Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall, konden bezoekers verschillende bunkers bezoeken die normaal voor het publiek gesloten zijn. In het Haags Historisch Museum konden zij de opstelling bekijken over de Tweede Wereldoorlog. Hier maakten circa 100 deelnemers gebruik van.

Andere evenementen waar het museum aan deelnam waren bijvoorbeeld Koningsdag, de Haagse Vrijheidsweken, het Uitfestival en de Maand van de Geschiedenis.

Diversiteit

Het project Erfgoed Haagse Migranten werd in 2015 voortgezet. Hiervoor heeft het museum een actief netwerk opgebouwd met diverse partners. Gezamenlijk zetten deze partijen zich in voor het verzamelen, bewaren en ontsluiten van erfgoed gerelateerd aan migratie in de stad.

In 2014 en 2015 is het museum gestart met het integreren van de eerste resultaten en inzichten van het project in het eigen beleid. Dit heeft onder andere geleid tot de tentoonstelling *De Wereld in Den Haag*, het migrantenspoor door de vaste opstelling *Typisch Haags* en ruime aandacht voor migratie in de 2^e helft van de 20ste eeuw in de nieuwe vaste opstelling *Den Haag Vandaag*.

Netwerk

De ontmoeting, kennisdeling en verbinding tussen deelnemers van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten bleef ook in 2015 van groot belang. Via het Netwerk leren Haagse migrantenorganisaties en gevestigde erfgoedinstellingen elkaar en elkaars achterban en publiek steeds beter kennen en vertrouwen. Inmiddels zijn ongeveer 25 Haagse migrantenorganisaties bij het netwerk betrokken. In 2015 vonden vier netwerkbijeenkomsten plaats die, in wisselende samenstellingen, goed werden bezocht. Een wetenschapper, een conservator, een erfgoeddeskundige en een archivaris werden uitgenodigd om hun specifieke kennis over te dragen aan de netwerkdeelnemers. Op deze manier draagt het Netwerk bij aan het professionaliseren van migrantenorganisaties, die veelal bestaan uit gepassioneerde vrijwilligers werkzaam in andere sectoren dan kunst en cultuur. De projectleider onderhoudt ook individueel contact met de deelnemende organisaties. De inbreng van de diverse partners in het netwerk kan verschillend van aard zijn en sluit juist daardoor vaak goed op elkaar aan. Zo leveren bijvoorbeeld de Stichting Diaspora Leerstoel Lalla Rookh en de Campus Den Haag vooral academische input en de Stichting Tong Tong brengt kennis en praktische ervaring in, die eveneens waardevol zijn voor de partners in het Netwerk.

Resultaten van samenwerking

De ontmoeting in het netwerk leidt tot succesvolle samenwerking. Resultaten daarvan in 2015 waren:

- presentatie van de stadswandelkaart *Den Haag & Slavernij* op 24 juni. Deze wandelkaart werd samengesteld door het Haags Historisch Museum en is grotendeels gebaseerd op onderzoek van dr. Valika Smeulders van netwerkpartner Pasado Presente. Aantal bezoekers 80.

- participatieproject *MijnDenHaag** Topstukken met Hagenaaars van Hongaarse afkomst. Deze activiteit vond plaats dankzij samenwerking met de Hongaarse Federatie Nederland. Dit participatieproject werd in 2015 ook uitgevoerd met een multiculturele groep Haagse jongerenambassadeurs.

- Sari-expositie tijdens het Indian Film Festival The Hague, in de periode van 7 tot en met 15 oktober 2015 in het Haags Filmhuis. De sari's die werden getoond waren afkomstig uit de collectie van de Indiase Smt. R̥ta Kapur Chishti en kwamen naar Den Haag dankzij de medewerking van de Indiase ambassade en de Indian Council for Cultural Relations. Omdat in Den Haag veel hindostanen wonen organiseerde het Haags Historisch Museum op 11 en 13 oktober optredens van Riboet Verhalenkunst waarbij verhalen van Hagenaaars over de sari werden verzameld.

- pop-up museum *De Wereld In Den Haag*. Voor dit pop-up museum werd onder meer samengewerkt met de wijkcultuurankers en met migrantenorganisaties in de wijken waar deze cultuurankers zijn gevestigd.

IV. BIJLAGE BIJ JAARVERSLAG MUSEUM DE GEVANGENPOORT EN HAAGS HISTORISCH MUSEUM 2015

IV.1 Organisatie

Het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangendoort vormen samen de Stichting Haags Historisch Museum. Museum de Gevangendoort wordt gesubsidieerd door het Rijk en het Haags Historisch Museum door de Gemeente Den Haag.

De gescheiden financiering vereist voor elk van beide locaties een aparte begroting en een aparte inhoudelijke en financiële verantwoording. Deze gegevens zijn in de jaarrekening opgenomen en worden door de accountant en Gemeente en Rijk goedgekeurd.

Deze bijlage bij het jaarverslag heeft betrekking op beide musea.

Medewerkers

Op 31 december 2015 waren 27 medewerkers in dienst. Van deze medewerkers werkten er 11 fulltime.

Op 31 december 2015 waren 43 vrijwilligers verbonden aan de organisatie. De vrijwilligers doen werk op allerlei gebied en zijn onmisbaar in de dagelijkse bedrijfsvoering van de beide musea. Zij verzorgen rondleidingen, zijn gastheer/gastvrouw, werken aan de collecties en de tentoonstellingen en ondersteunen het secretariaat en het archief.

Over geheel 2015 was het aantal personeelsleden 27, waarvan 6 alleen werkzaam voor het Haags Historisch Museum, 5 alleen werkzaam voor Museum de Gevangendoort en 16 werkzaam voor beide musea.

Het aantal formatie-eenheden over geheel 2015 was 20,6 fte, waarvan 13,5 voor het Haags Historisch Museum en 7,1 voor Museum de Gevangendoort.

De gemiddelde leeftijd van de vaste medewerkers is 48 jaar.

Het ziekteverzuim bedroeg tijdens het verslagjaar 3,4 %.

Naast de medewerkers die in dienst zijn bij de stichting werden over geheel 2015 18 medewerkers extern ingehuurd voor diverse werkzaamheden.

Vanwege de bezuinigingen op de subsidies van beide musea met ingang van 2013 is besloten ook in 2015 de vacature voor de functie Hoofd Collecties niet in te vullen.

Directeur Marco van Baalen heeft in 2015 deelgenomen aan de training *Leiderschap, reflectie en ontwikkeling* (LRO) bij De Baak.

Op 8 juli werd, in samenwerking met Pasado Presente, een bijscholingsmiddag georganiseerd voor 20 gidsen en museumdocenten over het onderwerp Den Haag en Slavernij. Dit mede in verband met de stadswandeling over dit thema die het Haags Historisch Museum aanbiedt.

In Museum de Gevangendoort is voor nieuwe vrijwillige rondleiders een inwerkprogramma georganiseerd; het rondleiden zelf wordt daarna gedurende enkele maanden via intervisie getraind, onder leiding van een ervaren rondleider die als mentor optreedt.

Interne communicatie komt onder andere tot stand door personeels- en vrijwilligersvergaderingen.

Ethische Code

Als onderdeel van het personeelsbeleid heeft de Ethische Code voor Musea een vaste plaats in de manier van werken. Bij de arbeidsovereenkomst wordt standaard getekend voor het werken volgens de ethische code. Ook vrijwilligers, uitzendkrachten, stagiaires en overige contractanten leggen deze belofte af.

Stages

In 2015 zijn de volgende stagiaires werkzaam geweest:

- Lotte de Voogd van der Straaten (van 17/02 t/m 05/07) bij afdeling Publiekszaken. Zij heeft tijdens haar stage gewerkt aan de archivering van de resultaten van het project MijndenHaag* en ondersteunende werkzaamheden verricht bij evenementen, kinderfeestjes en museumlessen. Per 01/09 werkt zij als museumdocent voor de Stichting, in december was zij plaatsvervanger van de medewerker museumeducatie/onderwijsboekingen.

- Rosalie Schellingerhout (vanaf 10/11) bij de afdeling Publiekszaken. Zij onderzoekt de verwachtingen en ervaringen van leerlingen uit het Voortgezet Onderwijs, voor en na afloop van een bezoek aan Museum de Gevangendoort.
- Bianca Nieuwenhoven, studente aan de Reinwardt Academie (van 26/01 t/m 15/05) bij de afdeling Collecties. Zij hielp bij de voorbereiding van de verhuizing van het depot. Dat hield onder andere in dat veel moest worden ingepakt en geregistreerd. Verder verzorgde Bianca een deel van de objectregistratie in de museale database Adlib.
- Gedurende 2015 liepen de volgende beveiligers in opleiding stage: Rodney de Jong, Paul Bisram, Ruben Scheffers, Sydney Romijn, Ton Ellinkhuizen, Hanne Ruth Roos Hagoort, Rick de Jong, Callum Kooistra, Victor Malavé, Timmy Ruiz Calderon, Naomi Tataroglu, Brendan Hartlen, Dave den Harder.

Antoinette Visser Fonds

Bij het afscheid van Antoinette Visser is als cadeau, door diverse organisaties en personen die het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangendoort steunen, geld geschonken om een Antoinette Visser Fonds te creëren. Dit fonds zal de komende jaren worden ingezet om aan talentvolle (her-)starters de mogelijkheid te bieden werkervaring op te doen.

Team van medewerkers en vrijwilligers

<p><i>Directie</i> Marco van Baalen</p> <p><i>Secretariaat</i> Hettie Slot Hannie Lingsma* Harry Schroot*</p> <p><i>P&O</i> Tanja de Vries**</p> <p><i>Medewerker Beleidsontwikkeling en Projecten</i> Aart de Groot</p> <p><i>Project Erfgoed Haagse Migranten</i> Kiran Sukul**</p> <p><i>Financiën</i> Margriet Tacoma Wicky van Rij (t/m 31/12) Ad Aarnoutse** Peter Janse**</p> <p><i>Collecties</i> Robert van Lit Abigail de Boer Lex van Tilborg Frank de Hoog* Michiel van der Mast* Olivier Mesker* (t/m 05/09) Marc Scheidius* Elien Voerman** (vanaf 27/10)</p> <p><i>Publiekszaken</i> Diana Timmer Rosa Bilkes Hans Gramberg Marieke Lustig Gerda Kosters Iris Raasveldt Kirsten Veldhoen* (t/m 01/03) Enno de Vries* Els Wegerif* Lex van Zwieten* Caroline van Gendt** (t/m 11/02) Imke Hegge** Hester Koppejan** Ilse Linn** Romy Meijer** (vanaf 01/07) Deirdre Schoemaker** (t/m 27/03) Lotte de Voogd van der Straaten** (vanaf 1/9) Laura Wielders** Esther de Wijn**</p>	<p><i>Locatie HHM</i> Michel van de Koppel Abdou Alloucha John van Dijk Floris Meijer (ook GP) Anneke Mulder Pui Li Ineke van Wanrooy Robert Ziaja (ook GP) Frédéric Coté* Carolien Heinhuis*</p> <p><i>Rondleiders HHM</i> Hester van der Jagt* (ook GP) Jan Willem Meijer* Klas Visser* (ook GP) Coos Wentholt* Bob Zwaal* (ook GP)</p> <p><i>Locatie GP</i> Wilma Mekking Krista Bakker Ruud Janssen Joke Meinderts Freek Plasmeijer Cora Scherpenberg* Sarah Janssen** (t/m 30/6) Linda Kuiper** Carly Derlagen** (vanaf 1/9) Paul Bisram** (vanaf 1/9)</p> <p><i>Rondleiders GP</i> Eric Boer* Ronneke Borsboom* Henk van den Broek* Eric Bunning* Yip Cheung* Anja Derlagen* Martin Driessen* (ook HHM) Martin Evans* Lance Gillissen* Bert Haas* Ingrid Heetveld* (t/m 31/8) Yvo Jager* Florus de Jongh* Eugene de Klerk* Ton Kooning* (vanaf 7/4) Frederick Linck* Marjolein Linck* Michel van Loon* Hans Lukkien* Theo van Maanen* René Mors* Wouter Paans* Henk Postma* Robert Stappers* Roelof Veenstra* Anita Veldhuijzen* (vanaf 1/8) Karen Volker* Robert-Jan Wes* (vanaf 1/7)</p>
--	--

* vrijwilliger

** ingehuurd

Raad van Toezicht

Op 31 december bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden: mevr. drs. S.S.N. Alibux, mevr. drs. S.M. Bak, prof. mr. Y. Buruma, mevr. prof. dr. C.A. Chavannes-Mazel, mevr. dr. E.S. van Eijck van Heslinga, drs. J.C. Schenderling en dr. W.M. Witteveen (voorzitter).

De Raad van Toezicht kwam bijeen op 15 januari, 26 maart, 30 juni, 24 september en 23 november.

Onderwerpen die geregeld aan de orde kwamen, zijn de financiën, de uitvoering van de beleidsplannen 2013-2016, de samenwerking met andere partijen, de beleidsplannen voor 2017-2020 van beide musea, de toekomstige verbouwing van de Sint Sebastiaansdoelen en de programmering van tentoonstellingen en andere activiteiten.

Tijdens de vergadering van 15 januari werd het nieuwe lid drs. J.C. Schenderling geïnstalleerd als opvolger van A.H.L. Burgers van den Bogaert.

De vergaderingen werden bijgewoond door de directeur Marco van Baalen. Beleidsmedewerker Aart de Groot en hoofd Financiën Margriet Tacoma gaven geregeld toelichting in de vergadering. Senior conservator Robert van Lit verzorgde de verslaglegging.

Rooster van Aftreden:

Mevr. dr. E.S. van Eijck van Heslinga	tweede termijn	24-6-2016
Mevr. drs. S.S.N. Alibux	eerste termijn	25-9-2016
Prof. mr. Y. Buruma	eerste termijn	25-9-2016
Mevr. prof. dr. C.A. Chavannes-Mazel	derde termijn	14-11-2016
Dr. W.M. Witteveen (voorzitter)	derde termijn	20-3-2017
Mevr. drs. S.M. Bak	eerste termijn	20-3-2017
Drs. J.C. Schenderling	eerste termijn	15-1-2018

De leden van de Raad van Toezicht vervullen de volgende functies en relevante nevenfuncties:

Mevr. drs. S.S.N. Alibux is zelfstandig ondernemer op het gebied van sales, communicatie en business-development.

Zij vervult geen relevante nevenfuncties.

Mevr. drs. S.M. Bak is directeur van Museum Arnhem.

Zij vervult de volgende relevante nevenfuncties: adviseur voor de commissie pilotprojecten van het Mondriaan Fonds en lid visitatiecommissie opleiding Museologie van de Reinwardt Academie.

Prof. mr. Y. Buruma is raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden.

Hij vervult de volgende relevante nevenfuncties: voorzitter bestuur Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, redacteur Nederlands Juristenblad, lid bestuur Stichting Maatschappij en Veiligheid en CPO-hoogleraar Rechtsstaat aan de Radboud Universiteit.

Mevr. prof. dr. C.A. Chavannes-Mazel heeft een nul-aanstelling als emeritus hoogleraar kunstgeschiedenis van de middeleeuwen aan de Universiteit van Amsterdam.

Zij vervult de volgende relevante nevenfuncties: voorzitter van de Vereniging van Vrienden van Museum Meermanno, lid van het bestuur van het De Gijselaar Hintzenfonds, regente van de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Sighting en voorzitter van Stichting Art Books & Collections.

Mevr. dr. E.S. van Eijck van Heslinga is directeur bedrijfsvoering van de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag.

Zij vervult de volgende relevante nevenfuncties: vice-voorzitter Raad van Toezicht Boerhaave Museum te Leiden en lid Bestuur Belastingmuseum te Rotterdam.

Dr. W.M. Witteveen is managing partner van DIF.

Hij vervult de volgende relevante nevenfuncties: voorzitter financiële commissie D'66, voorzitter Stichting Merweborgh en voorzitter Comité Cleveringalezing Den Haag.

Drs. J.C. Schenderling is gepensioneerd algemeen directeur van de Dienst OCW, gemeente Den Haag. Hij vervult de volgende relevante nevenfuncties: directeur van Han Schenderling Management en Advies, lid Raad van Toezicht Museon, lid Raad van Toezicht Bazalt Groep en ambassadeur van Stichting Taal aan Zee.

Bezoldigingsbeleid

De Stichting Haags Historisch Museum volgt de cao-gemeenten. Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. De verantwoording in verband met de WNT is onderdeel van de jaarrekening. De stichting keert geen bezoldigingen uit die hoger zijn dan de geldende WNT-norm.

Toezichthoudende topfunctionarissen (de leden van de Raad van Toezicht) ontvangen geen bezoldiging.

Als topfunctionaris in de organisatie kan binnen de Stichting worden aangemerkt de bestuurder. De directeur is de bestuurder van de Stichting. De functieomvang is gesteld op 1 fte.

Bestuurder

De heer M.J.J.L.H. (Marco) van Baalen heeft gedurende het hele jaar 2015 de functie directeur-bestuurder vervuld. De Raad van Toezicht stelt de rechtspositie en de bezoldiging van de directeur-bestuurder vast. De duur van de arbeidsovereenkomst met de huidige directeur-bestuurder is onbepaald. Jaarlijks wordt het functioneren van de directeur-bestuurder beoordeeld door de Raad van Toezicht.

Marco van Baalen vervult de volgende relevante nevenfuncties:

- voorzitter van de Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall,
- bestuurslid Stichting Binnenstad Den Haag
- bestuurslid Stichting Haagse Historie en Erfgoed.
- secretaris van het Sebastiaan Genootschap
- bestuurslid van de Stichting Steunfonds SHHM

Al deze nevenfuncties worden onbezoldigd en voor onbepaalde tijd vervuld.

Cultural Governance

De Stichting Haags Historisch Museum volgt de Code Cultural Governance. De informatie in het jaarverslag en op de website van het museum is in verband hiermee aangepast. De Raad van Toezicht is in 2015 gestart met het evalueren van het gekozen besturingsmodel en het evalueren van het eigen functioneren en het functioneren van de bestuurder. Overige aanpassingen zoals het actualiseren van de profielschets voor leden van de Raad van Toezicht en periodieke herbenoeming van de externe accountant volgen in 2016.

Kwaliteitszorg

De Stichting Haags Historisch Museum besteedt structureel aandacht aan kwaliteitszorg. In 2015 zijn in dit kader de volgende acties uitgevoerd:

- Er is een interne evaluatie en een evaluatie met externe stakeholders uitgevoerd. Op basis hiervan is een beleidsplan 2017-2020 voor het Haags Historisch Museum opgesteld. Dit beleidsplan is op 1 december ingediend bij de gemeente Den Haag als onderdeel van de subsidieaanvraag in het kader van het nieuwe Kunstenplan.
- Het collectieplan van het Haags Historisch Museum is geactualiseerd.
- Een beleidsplan 2017-2020 voor Museum de Gevangenpoort is in 2015 voorbereid; dit plan is januari 2016 vastgesteld en ingediend bij het rijk.
- Er is een activiteitenplan en jaarplanning 2016 voor beide musea opgesteld. Tevens zijn projectgroepen gevormd voor de uitvoering van de activiteiten.
- Eén keer per 4 maanden wordt een voortgangsrapportage opgesteld met betrekking tot de uitvoering van de Beleidsplannen 2013-2016.
- Er is informatie verstrekt aan en overleg gevoerd met het Erfgoedhuis Zuid-Holland en de Erfgoedinspectie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in verband met het inspectieonderzoek naar behoud en beheer van de collecties van respectievelijk het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort.
- Beide musea hebben deelgenomen aan de museum-benchmark Museana.

IV.2 Samenwerking

Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort werken structureel samen met diverse museale en niet-museale partners:

- Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort zijn lid van de Stichting Directieoverleg Haagse Musea en de Stichting Gezamenlijke Projecten Haagse Musea en zij doen mee aan het gezamenlijk aanbod van Haagse musea voor het basisonderwijs, het Cultuurmenu.
- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort, Galerij Prins Willem V en Museum Bredius bieden het publiek een gezamenlijk Hofvijverpasse-partout aan.
- Museum de Gevangenpoort en Galerij Prins Willem V delen het entreegebied en de kassa met elkaar en bieden combitickets aan.
- Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort en ProDemos werken samen op diverse gebieden zoals het aanbod voor scholen, combinatiebezoeken aan Museum de Gevangenpoort en de Ridderzaal tijdens de zomermaanden en de permanente opstelling met Prinsjesdag-experience in de monumentale ruimte onder de Ridderzaal.
- met de erfgoedpartners Haags Gemeentearchief en de afdelingen Monumentenzorg en Welstand en Archeologie van de gemeente Den Haag werkt het Haags Historisch Museum al enkele jaren samen op diverse terreinen. In 2015 resulteerde dit onder andere in het project *Made in The Hague*.
- met de Dienst Openbare Bibliotheek en de erfgoedpartners wordt samengewerkt bij participatieprojecten zoals de Verhalentafel/Haagse Herinneringen en bij de ontwikkeling van Historische Informatie Punten in de stadsdelen.
- het Haags Historisch Museum is voortrekker van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten.
- met Museum Rotterdam en Stadsmuseum Zoetermeer is in 2013 een samenwerkingsconvenant gesloten; in 2014 en 2015 is als eerste resultaat hiervan het project *Stadse Dieren*, een tentoonstelling in Stadsmuseum Zoetermeer tot stand gekomen. Verdere samenwerking rond bijvoorbeeld onderzoek naar de periode van de wederopbouw en rond collectievorming zal in de loop van 2016/2017 gaan plaatsvinden.
- bij de Raad van State staat een vitrine waarin het Haags Historisch Museum jaarlijks tijdelijke presentaties verzorgt.
- het Haags Historisch Museum werkt samen met de Stichting Europees Erfgoed Atlantikwall voor de organisatie van de 'bunkerdag'.
- de Russisch-orthodoxe kapel in de Obrechtstraat krijgt ondersteuning van het Haags Historisch Museum bij het beheer van de collectie.

In 2015 is ook nieuwe samenwerking ontstaan:

- Haags Historisch Museum, Museon en Stichting Oranjehotel hebben in 2015 afspraken gemaakt over samenwerking bij de toekomstige ontsluiting van het Oranjehotel. Ook hebben Haags Historisch Museum, Museum de Gevangenpoort, Museon, ProDemos, Humanity House en Oranjehotel afgesproken om de komende jaren een integraal aanbod te realiseren rond het thema Vrede, Recht en Internationale Samenwerking.
- het Haags Historisch Museum heeft in 2015 een overeenkomst afgesloten met de Fundatie van Beijeren van Schagen en de Stichting Noodopvang Haaglanden; dankzij deze overeenkomst mag het museum gebruik maken van de originele regentenkamer in het oude mannenhuis aan de Oude Molstraat, teneinde deze voor het publiek te ontsluiten. Bij het afsluiten van deze overeenkomst is het eerder ontvangen bruikleen van objecten gerelateerd aan het oude mannenhuis omgezet in een schenking door de Fundatie aan het museum.

IV.3 Vereniging van Vrienden

Op donderdag 30 april vond de jaarlijkse ledenvergadering van de Vereniging van Vrienden plaats in het Haags Historisch Museum. Edith Bergansius werd tot nieuw bestuurslid benoemd. Tevens werd melding gemaakt van een mogelijk samengaan van de Vrienden met de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Aan het eind van de vergadering werd een Oranjebitter gedronken op het tienjarig bestaan van de Vereniging van Vrienden en verzorgde Lex van Tilborg een rondleiding over de tentoonstelling *Op 't Duin*.

De tiende Johan de Wittlezing vond plaats op zondag 23 augustus in de Schutterszaal en werd gehouden door dr. Bart van der Boom met als onderwerp *Het afscheid van de burenen ging heel gemakkelijk - Haagse dagboekschrijvers en de jodenvervolgning*.

De Vriendenvereniging ondersteunde het museum in 2015 met een bedrag van € 2.000,- voor het busvervoer van schoolklassen die het museum bezoeken voor het volgen van een les.

Op 14 oktober vond een bijzondere ledenvergadering plaats, waarbij de leden van de Vriendenvereniging konden stemmen over het samengaan met de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. Het voorstel werd met algemene stemmen aangenomen, maar omdat het vereiste quorum niet werd gehaald, vond een tweede bijzondere ledenvergadering plaats op 21 oktober, waar met algemene stemmen het voorstel tot samengaan met Die Haghe werd aangenomen. Het samengaan van de Vereniging van Vrienden van het Haags Historisch Museum en de Gevangenpoort met de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe per 1 januari 2016 werd een feit! Op 17 december werd de akte van wijziging der statuten van Die Haghe verleden door notaris De Zeeuw. Die Haghe heet voortaan officieel: Geschiedkundige Vereniging Die Haghe-Vrienden van het Haags Historisch Museum.

Het bestuur van de Vereniging van Vrienden heeft in 2015 zesmaal regulier vergaderd. Op 2 december hield het bestuur zijn afscheidsbijeenkomst waarbij van het museum, in de persoon van directeur Marco van Baalen, afscheid werd genomen. Dit gebeurde op de plaats waar het ruim tien jaar geleden allemaal begonnen is: de Raadkamer van de Gevangenpoort.

Op 31 december bestond het bestuur uit: Edith Bergansius (ledenwerving), Henk Grootveld (voorzitter), François de Hullu (penningmeester), Leontine Janssen (secretaris), Joke Verhave (ledenadministratie) en Lex van Zwieten (pr). Per 31 december 2015 telde de vereniging 125 leden.

IV.4 Sebastiaan Genootschap

Het Sebastiaan Genootschap ondersteunt het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort door bij het publiek, in het bijzonder het beroeps- en bedrijfsleven, het bewustzijn voor en de betrokkenheid bij het Haagse erfgoed te versterken.

Op 9 april 2015 organiseerde het Genootschap het jaarlijkse Schuttersdiner om de band met de leden te verstevigen. In het verslagjaar heeft het Genootschap een originele bronzen buste van *Vrouwe Historia*, afkomstig van het Nationaal Monument Plein 1813, kunnen aankopen. Deze buste werd tijdens het Schuttersdiner geschonken aan het Haags Historisch Museum, in aanwezigheid van burgemeester Van Aartsen, erelid van het Sebastiaan Genootschap.

Het bestuur van het Genootschap kwam in 2015 drie keer in vergadering bijeen. Op 31-12-2015 bestond het bestuur uit: de heer prof. jhr. mr. M. Wladimiroff (voorzitter/penningmeester), de heer W. de Leur (vice-voorzitter), de heer M. van Baalen (secretaris), de heer prof. dr. F. Sonneveldt (lid) en mevr. A.S. van Zwieten (lid). Het Jaarverslag 2015 van het Sebastiaan Genootschap is te vinden op de website van het Haags Historisch Museum.

IV.5 Marketing, pr en nieuwe media

Haags Historisch Museum

Om het beoogde publiek te bereiken werden zowel de vaste collectie als de tijdelijke tentoonstellingen, projecten en evenementen voor het voetlicht gebracht. De seizoensfolder werd gecontinueerd evenals de samenwerking met Omroep West. Hierdoor konden voor *Op 't duin* en *Held op Sokkel* radio- en tv spotjes worden uitgezonden. Outdoor adverteren blijkt ook nog steeds goed te werken. Per tentoonstelling werd daarom fors ingezet op lokale afficheverspreiding. In samenwerking met Panorama Mesdag, het Gemeentemuseum en de Gemeente Den Haag werd voor de tentoonstelling *Op 't duin* ook bovenlokaal geadverteerd, op verschillende NS-stations. Dit gebeurde onder de noemer *Cultuur aan Zee*. Deze campagne werd ook op denhaag.com prominent gecommuniceerd.

Free publicity blijft verreweg het meest effectieve middel. Een actief persbeleid is dan ook het zwaartepunt in de communicatiemix. Dat leverde vooral voor de tentoonstelling *Op 't duin* veel persaandacht op in verschillende dag- en maandbladen, zoals een spread in Trouw en artikelen in andere landelijke dagbladen zoals de

Volkskrant en de Telegraaf. De tentoonstelling *Naar de Boeren!* werd positief ontvangen door onder andere de lokale media in Noord-Nederland.

Publieksonderzoek

Om ook in de toekomst beter in te kunnen spelen op de behoeftes van het publiek, wordt continu publieksonderzoek gehouden. Op basis van deze informatie en marketinggegevens uit de kassa is gewerkt aan het formuleren van specifiekere doelgroepen waarop het museum zich in de toekomst wil richten, zoals de cultuurliefhebber, toeristische bezoeker en de 'communities'. Deze laatste groep is de primaire doelgroep voor de participatie activiteiten van het museum. Uit publieksonderzoek blijkt dat bezoekers het personeel en de sfeer in het museum hoog waarderen. Het museum scoort in vergelijking met andere cultuurhistorische musea ook goed vanwege zijn afwisselende aanbod. Meer dan 90% van de respondenten geeft aan het museum zeker of waarschijnlijk opnieuw te zullen bezoeken. Bezoekers noemen ook verbeterpunten: het museum verdient meer aandacht in de media en er moet een betere horecavoorziening en winkel komen. Ook de informatie tijdens het bezoek is een verbeterpunt. Naast een afwisselende en verrassende programmering is het nodig het museumgebouw aan te passen aan de wensen en eisen die het hedendaagse publiek stelt.

Nieuwe media

De website van het Haags Historisch Museum is gedurende 2015 up-to-date gehouden met tentoonstellingen, activiteiten en het laatste nieuws. De website, die sinds eind 2014 responsive gemaakt is, werd uitgebreid met een agendafunctie. Ook werden er verschillende verbeteringen doorgevoerd om de website verder te optimaliseren voor bezoekers, zoals een SEO-traject voor zoekmachineoptimalisatie en een nieuwsbriefarchief. In 2015 heeft de website van het museum 84.272 bezoeken geregistreerd, waarvan 64.368 unieke bezoekers.

In 2015 is de digitale nieuwsbrief van het museum 20 keer verstuurd. Het museum heeft 2015 afgesloten met 941 inschrijvingen, een stijging van 26% ten opzichte van 2014.

In 2015 is het Haags Historisch Museum opnieuw actief aanwezig geweest op de sociale media, met name op Facebook en Twitter. Het museum heeft een stijging van 22% van het aantal volgers op Facebook gerealiseerd en sluit het jaar af met 2.806 volgers.

Op Twitter werden het eerste half jaar berichten van Facebook automatisch doorgeschakeld. In de zomer is overgestapt op het handmatig inplannen van specifieke Twitterberichten middels het programma Tweetdeck. Inmiddels volgen 3.640 Twitteraars ons museum via dit medium, een stijging van 19% ten opzichte van vorig jaar.

Sinds eind juli 2015 is het Haags Historisch Museum ook actief op Instagram, een social media kanaal waar zich vooral een jongere doelgroep bevindt. Het museum heeft inmiddels 232 volgers op Instagram.

Museum de Gevangenpoort

De marketingcommunicatiestrategie werd in 2015 gecontinueerd. De verschillende activiteiten in het museum werden door actieve persbenadering voor het voetlicht gebracht. Ook deed Museum de Gevangenpoort mee aan collectieve marketing bij verschillende evenementen, zoals de Nacht van de Dictatuur.

Publieksonderzoek werd voortgezet via het continu bezoekersonderzoek van Hendrik Beerda. Aan dit gestandaardiseerde bezoekersonderzoek doen landelijk veel musea mee, waardoor het mogelijk is de eigen organisatie te vergelijken met die van het segment (historische musea) en de sector (cultuur). Het onderzoek geeft o.a. inzicht in het bezoekersprofiel en de mening van de bezoeker. De Gevangenpoort scoort goed op de punten informatie tijdens het bezoek (80%), vriendelijk personeel (77%) en leerzaam aanbod (69%). Het totale aanbod krijgt van de bezoekers het cijfer 8,2. De rondleiding scoort een 8,6 en de vaste collectie een 7,8. Ook van het aantal bezoekers dat Museum de Gevangenpoort met een museumkaart bezoekt (31%) zijn gegevens bekend. Zo weten we dat meer dan de helft een bezoek combineert met het Mauritshuis en een kwart met Panorama Mesdag.

Samenwerking met Galerij Prins Willem V

Museum de Gevangenpoort en Museum Galerij Prins Willem V (Mauritshuis) beschikken over een gemeenschappelijke entree en delen verschillende publieksvoorzieningen.

De Galerij was het eerste openbare museum in Nederland. In 1774 bracht de Nederlandse stadhouder Willem V, Prins van Oranje-Nassau (1748-1806) hier de belangrijkste schilderijen uit zijn collectie bijeen. Hoewel de thematiek van Gevangenpoort en Galerij op het eerste gezicht zeer van elkaar verschillen – kunst tegenover straf en marteling – ligt aan beide musea eenzelfde principe ten grondslag. In beide gebouwen kan de bezoeker een

historische beleving ondergaan. Zo gaat het in de Galerij niet in de eerste plaats om de afzonderlijke schilderijen, maar om de presentatie als geheel die de bezoeker iets duidelijk moet maken over het verleden: hij of zij kan zich één moment een hoveling wanen aan het hof van Willem V. Hetzelfde geldt voor de Gevangenpoort waar de bezoeker kan beleven hoe in het verleden straf en gevangenschap werden toegepast. Galerij en Gevangenpoort laten samen de uitersten zien van de bestuurlijke macht: zowel het vorstelijk vertoon van de stadhouders als de wetshandhaving en juridische repressie van politieke tegenstanders.

Het gemeenschappelijke verhaal van de twee musea speelt vooral een rol in het entreegebied en met name in de gemeenschappelijke filmzaal. De combinatie van de Gevangenpoort en Galerij wordt gewaardeerd. Dit blijkt uit de succesvolle verkoop van de combikaart. In 2015 werden 9.734 combikaarten verkocht aan de kassa van de Gevangenpoort, ruim 35% van het totaal aantal bezoekers van Galerij Prins Willem V.

Nieuwe media

De website werd begin 2015 responsive gemaakt en is het hele jaar up-to-date gehouden met tijdelijke presentaties en een actuele activiteitenagenda. De site werd 66.274 keer bezocht en had 52.207 unieke bezoekers, een stijging van ruim 32% ten opzichte van 2014.

Museum de Gevangenpoort heeft sinds 2011 een digitale nieuwsbrief. Bezoekers kunnen zich aanmelden voor deze nieuwsbrief via de website van het museum of via de inschrijvingslijst die op de binnenplaats van het museum ligt. In 2015 is de digitale nieuwsbrief 4 keer verschenen en het museum sloot het jaar af met 809 abonnees voor de Nederlandstalige nieuwsbrief, een stijging van 31,5% ten opzichte van 2014. Ook is eind 2015 gestart met een Engelstalige nieuwsbrief, omdat we merkten dat veel buitenlandse bezoekers zich aanmelden voor de nieuwsbrief. Voor de Engelstalige nieuwsbrief sloot het museum 2015 af met 37 abonnees.

Facebook en Twitter zijn de social media waar de Gevangenpoort het meest actief op is. De berichten variëren van promotie van activiteiten en tijdelijke presentaties tot historische feiten en verhalen over de geschiedenis van de Gevangenpoort. Aan het eind van 2015 had het museum 1.177 Facebookvrienden, een stijging van 14% ten opzichte van 2014.

Op Twitter werden het eerste half jaar berichten van Facebook automatisch doorgeschakeld. In de zomer is overgestapt op het handmatig inplannen van specifieke Twitterberichten middels het programma Tweetdeck. Inmiddels volgen 1.362 Twittersaars ons museum via dit medium.

Sinds oktober 2015 is Museum de Gevangenpoort ook actief op Instagram, een social media kanaal waar zich vooral een jongere doelgroep bevindt. Het museum heeft 94 volgers op Instagram.

Hofvijverpasse-partout

Het Hofvijverpasse-partout werd in 2015 gecontinueerd. Zowel het Haags Historisch Museum als Museum de Gevangenpoort participeren hierin, samen met Museum Bredius en Galerij Prins Willem V. Vooral bezoekers van de Gevangenpoort weten de combinatie met de verschillende musea te waarderen, getuige de hoge verkoopcijfers van het passe-partout. In 2015 ontving elk deelnemend museum een uitkering volgens een bepaalde verdeelsleutel. In totaal werden 824 passe-partouts verkocht bij de verschillende musea, 74 meer dan in 2014.

IV.6 Collectiebeheer

Haags Historisch Museum

Registratie

De registratie van nieuw verworven objecten en het aanvullen van gegevens van al geregistreerde objecten is een continue taak waaraan ook dit jaar veel aandacht is besteed. Met name door de verhuizing van het depot moesten er veel standplaatsen in Adlib geregistreerd worden. Dit werd voor een flink deel gedaan door stagiaire Bianca Nieuwenhoven, studente aan de Reinwardt Academie. Zij voerde ook nieuwe aanwinsten in.

Aankopen

Jubileumpenning Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten door Frank Letterie, 1982	Veilinghuis Van Stockum, Den Haag
Schilderij 'Gezicht op de IJleplan' door Chris Beekman, 1914	Christie's, Amsterdam

Schilderij 'De Segbroeklaan' door Cees Bolding, 1958	Kunstgalerie Arnold, Gasselternijveen
Bakkerskar van de firma Hus, ca. 1955	Peter J. Bol, Zoetermeer
Solex-bromfiets, vervaardigd door de Haagse fa. Van der Heem, ca. 1960	De Tuinderij/Ruud van Mil, De Lier
Kartonnen reclame van de Zuid-Hollandsche Bierbrouwerij met bijbehorende bierfles	Koos Havelaar, Den Haag
Video-portretten van Hagenaars en gefotografeerde stadslandschappen van het project <i>Stad van aankomst</i>	Connie Luhulima en Geert van Kesteren
Bronzen beeldje van de voetballer Aad Mansveld door Loek Bos, 2015	Loek Bos, Den Haag

Schenkeningen

Schilderij 'Joodse vluchtelingen' door Jean Albert Pollones, ca. 1935	Ch. M. van Beuningen, Den Haag
Bronzen kop van vrouw Historia, afkomstig van het Onafhankelijkheidsmonument op Plein 1813, 1869	Sebastiaan Genootschap, Den Haag
Bruijnzeelkeukenblok met kastjes, ontworpen door Piet Zwart, 1956. Afkomstig uit pand Binckhorstlaan 172	Via Stichting Haags Industrieel Erfgoed, Den Haag
Gevelsteentje met wiel, metalen nummerpaneel van belsysteem en deur met in de glasruit gegraveerd logo uit het Auto Palace aan de Binckhorstlaan, 1951	Auto Binck Holding BV, Den Haag
Ontwerptekening van het Zuiderpark, ca. 1935	J.C.G.M. van Vliet, Den Haag
Gedenksteen ter herinnering aan Gijsbertus van Ouwendijk, gevallen te Scheveningen Radio op 17 juni 1943 ten gevolge van een bomaanval	Ministerie van Defensie, Den Haag
Boeken over de geschiedenis van 's-Gravenhage door J. de Riemer, 1730, afkomstig van kasteel De Binckhorst	Stichting Vakopleiding Bouwbedrijf (voorheen 'bewoner' van kasteel De Binckhorst)
Documenten (o.a. verzekeringsbewijzen) uit de Tweede Wereldoorlog	Mevrouw Melkert
Een collectie gesmolten penningen, afkomstig uit het bombardement op het Bezuidenhout op 3 maart 1945	Nationaal Oorlogsmuseum, Overloon
Een collectie lepeltjes in etui met opschrift 'E. Abrahamson, juwelier, Korte Poten 4, Den Haag', evenals een taartschep	Christa Gallasch, Althütte, Duitsland
Twee geschilderde portretten van Lion Israel Enthoven (1787-1863) en zijn echtgenote Catharina Davison (1790-1842), door onbekende kunstenaar, 19 ^{de} eeuw	H.M. Enthoven, Leusden
Mokkaserviesgoed van ceramiek, zilveren asbakje en bonbonbakje afkomstig uit restaurant House of Lords; peper- en zoutstrooiertjes met zilveren dop uit restaurant Saur; drie zilveren lepeltjes afkomstig van Hotel Central	Mevrouw I. Schevers, Apeldoorn
Aquarel Koetshuis en stallen van 'Het Vliegende Paard' aan het Smidswater, door M.C. Last, 1856	Legaat W. Bakker, via Joyce Bakker
Aquarel Het Smidswater in Den Haag, vervaardiger onbekend, ca. 1850	Legaat W. Bakker, via Joyce Bakker
Metalen blik voedseldroppings, in april 1945 gevonden in de duinen bij de De Savornin Lohmanlaan	A.W.H. van den Ende, Den Haag
Kolbak Koninklijke Marechaussee	Marechausseemuseum, Buren
Bewijs van inschrijving Grand Hotel Central in de Lange Poten en Hofstraat, 1941, in houten lijst achter glas	Overdracht Haags Gemeentearchief
Ingelijste ets, interieur van de Grote Kerk, vervaardiger onbekend, begin 20 ^{ste} eeuw	Grote Kerk, Den Haag
Boekjes met spaarzegels Winkelcentrum Weimar	Eileen Keasberry, Den Haag
Twee houten gezangenborden uit de Grote of Sint Jacobskerk, 19 ^{de} eeuw	Grote Kerk, Den Haag
Negen distributiekaarten uit Den Haag uit de Tweede Wereldoorlog	Historisch Museum Hengelo
De wijzers van de klok, en een nummer van de wijzerplaat, van de op 3 maart 1945 verwoeste Wilhelminakerk in het Bezuidenhout	Margot Collee, Den Haag
Tegeltabelau van confectiefabriek Gazan, 1947, met documentatie en foto's	Margot Collee, Den Haag
Twee aantekenblokjes van de Zuid Hollandsche Bierbrouwerij te Den Haag	Ir. Enno de Vries, Den Haag

Jubileumbord 25 jaar trouwe dienst firma Meddens uit 1960	Tini Klukhuhn, Den Haag
---	-------------------------

Bruiklenen aan derden

'Portret van de familie van Mr. Willem van den Kerckhoven' door Joh. Mijntens, 1652-1654, en 'De officieren van het Witte Vendel' door J.A. van Ravesteyn, 1633, t.b.v. de tentoonstelling 'Class Distinctions. Dutch Painting in the Age of Rembrandt and Vermeer'	Museum of Fine Arts in Boston en Nelson-Atkins Museum in Kansas City, Amerika
Miniatuurportret van C.F. van Maanen, door anonieme kunstenaar, ca. 1830, t.b.v. tentoonstelling 'Het Verloren Koninkrijk. Willem I en België'	STAM, Stadsmuseum Gent, België
Portret van Gijsbert Karel van Hogendorp door J.F. Valois, 1819-1835, t.b.v. de tentoonstelling '24 uur met Willem Koning van Nederland en België'	Nationaal Archief, Den Haag
Diverse schilderijen, waaronder 'Het vertrek van koning Karel II van Engeland van het strand van Scheveningen op 2 juni 1660' door H. de Meijer en 'Gezicht op Nieuw Soetenburgh' door J. le Fever, t.b.v. tentoonstelling over de Scheveningseweg	Muzee, Scheveningen
Bronzen model van het Juliana van Stolbergmonument in Den Haag, door B. Ingen Housz, 1930, t.b.v. tentoonstelling in het Atrium 'Om nooit te vergeten. Welke kleur hebben monumenten'	Stroom Den Haag, Den Haag
Het schilderij 'De Hofvijver gezien vanaf de Plaats', door G.A. Berckheyde, 1688-1692, t.b.v. de tentoonstelling 'Jacht, Wild & schilderkunst in de Gouden Eeuw'	Hoogsteder & Hoogsteder, Den Haag
Schetsboekje van Alexandrine Tinne, glazen pressepapier en glazen beker met afbeelding van de Scheveningse Pier, ceramisch bord met afbeelding van de Pier, het Kurhaus en het strand, begin 20 ^{ste} eeuw, t.b.v. de tentoonstelling 'Gestold Geluk. Stadssouvenirs'	Stadsmuseum Zoetermeer

Langlopende binnenkomende bruiklenen

Collectie geschilderde portretten	Muziek Instituut, via Haags Gemeentearchief
Portret Alexander Voormolen door Isaac Israëls	Rijksdienst Cultureel Erfgoed
Portret van bouwpastoor J.H. Duijmel door Georg Claassen, 1940, en portret van pastoor J.M. Heskes door Sierk Schröder, 1962	Parochie van de Vier Evangelisten, Den Haag

Langlopende bruiklenen opgeheven

Portret Bonifacius van der Haer door A.A. van den Castele	Ph.M. van der Haer, Voorburg
Kolbak (is omgezet in een schenking)	Marechausseemuseum, Buren

Bruiklenen van derden

Ten behoeve van de tentoonstelling *Naar de Boeren!* stelden de volgende instellingen en particulieren objecten ter beschikking: Verzetsmuseum Amsterdam, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Museum Rotterdam, Gemeente Midden-Drenthe, Zuiderzeemuseum, Nederlands Instituut voor het Beeldverhaal en de Boekillustratie, S. Bakker, mevrouw A. Cats-de Wit, A. Delleman, mevrouw L. van der Horst, mevrouw T. van der Meer-Leistra, A. Mossel, mevrouw F. Veldhuisen-Mossel, Paul van Vliet en H.C. Wieringa.

Voor de tentoonstelling *Op 't duin* werden bruiklenen ontvangen van het Amsterdam Museum, Museum Boijmans Van Beuningen, Centraal Museum, Dordrechts Museum, Fondation Custodia, Frans Hals Museum, Galerie Klif ART, Gemeentemuseum Den Haag, Groninger Museum, Haags Gemeentearchief, Katwijk Museum, Museum de Lakenhal, Letterkundig Museum, Mauritshuis, Van Gogh Museum, Museum Arnhem, Museum Belvédère, Kranenburgh, Museum voor Communicatie, Noord-Hollands Archief, Panorama Mesdag, Rijksmuseum Amsterdam, Singer Museum, Stedelijk Museum Alkmaar, Teylers Museum, de heer A. Sluis, de heer D. Berghout, kunsthandel P. de Boer, de heer W.J. Van Bennekom, de heer A. van Doeveren, de heer J.P. Filedt

Kok, Kunstzaal Van Heijningen, kunsthandel Hoogsteder & Hoogsteder, de heer D. Nab, mevrouw J. Quispel, kunsthandel Simonis & Buunk, de heer J. Snijder, mevrouw K. Spinhoven en de heer W.H. Vroom.

Voor de tentoonstelling *Held op sokkel* werden bruiklenen ontvangen van Atlas van Stolck, Haags Gemeentearchief, Historische Collectie Garderegiment Grenadiers en Jagers, Koninklijke Verzamelingen/Koninklijk Huisarchief, Letterkundig Museum, Museum Beelden aan Zee, Nationaal Archief, Nationaal Militair Museum, Nationale Numismatische Collectie/De Nederlandsche Bank, Onderwijsmuseum, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Rijksmuseum Amsterdam, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Universiteitsbibliotheek Leiden, Jolien Berdendsen-Prins, Eric Claus, Jet en Midas Fuld, Ruud Mansveld, mevr. J.A.C.M. Meijer- van den Muysenberg, Arie Schippers en Emo Verkerk.

Voor *Den Haag Vandaag* werd een TV uit 1951 in langdurig bruikleen ontvangen van het Museum voor Communicatie.

Museum de Gevangenpoort

Aankopen

Ceramische tegel met afbeelding van de Gevangenpoort, door fa. Westraven, Utrecht, eerste helft 20 ^{ste} eeuw	Mieke Adema, Rozendaal
--	------------------------

Bruiklenen

Aan Stadsmuseum Zoetermeer zijn enkele voorwerpen voor enkele maanden in bruikleen gegeven t.b.v. de tentoonstelling *'Een doekje voor het bloeden'*. *Een rariteitenkabinet rondom helen en straffen*. Het ging om een brandijzer, handklem, handboeien, ledemaatschroef, enkelklem, halsband, metalen harp, viool, twee duimschroeven en twee ledemaatklemmen, alle uit de 17de of 18de eeuw.

De langdurige bruiklenen aan de Gevangenpoort van het Frans Halsmuseum (6), RCE (3), Nationaal Onderwijsmuseum (1), Gemeente Zeist (2), Gemeentemuseum Den Haag (4), Rijksmuseum Amsterdam (3) en Haags Historisch Museum (4) zijn gecontinueerd. Er zijn in 2015 geen nieuwe langdurige bruiklenen aangevraagd voor de Gevangenpoort.

Voor de presentatie *Held achter Tralies* werden bruiklenen ontvangen van Haags Gemeentearchief, Stichting Oranjehotel en Nationaal Archief.

IV.7 Veiligheidszorg en depot

Veiligheidszorg

In 2015 is het vernieuwde beveiligingsmodel verder geoptimaliseerd: de beide musea dragen daarbij zorg voor de begeleiding van beveiligers in opleiding. Het wordt als plezierig en leerzaam ervaren dat de Stichting Haags Historisch Museum twee onderling zeer verschillende locaties in beheer heeft. Hierdoor kunnen de stagiaires met de diverse aspecten van beveiligen ervaring opdoen. De leerwerk-omgeving wordt door de stagiaires als zeer prettig ervaren en zij vragen dan ook dikwijls om in dienst te mogen blijven van de stichting. Helaas is dit niet mogelijk omdat daarvoor geen ruimte is in de formatie. Het museum is een samenwerkingsverband aangegaan met het Werkgevers Service Punt van de gemeente Den Haag, Trigion en met de City Stewards. Hierbij gaat het om jongeren die in een social-return project zitten en de opleiding voor beveiligers volgen. Deze groep zou in eerste instantie enkel een snuffelstage doen tijdens de theorie fase. Echter bevalt de samenwerking van alle kanten goed en hebben enkele van deze jongeren ook een stageplaats gekregen om hun praktijkgedeelte te kunnen doen voor de opleiding.

Medewerkers van de Stichting namen in 2014 deel aan het Haags Preventie Netwerk en aan diverse symposia, o.a. bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Het museum is ook in 2015 voorzitter geweest van het Haags Preventie Netwerk. In het najaar heeft een bijeenkomst van het Netwerk plaatsgevonden in het Haags Historisch Museum. Een belangrijk speerpunt tijdens dit voorzitterschap is de Collectie Hulp Verlening. In het netwerk wordt samenwerking gezocht en er zijn plannen om oefeningen te houden.

Veiligheidszorg staat als vast punt op de agenda van de managementteamvergaderingen van de Stichting. Incidenten worden geregistreerd in de nationale database voor incidenten (DICE) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Medewerkers die het BHV-team vormen, hebben allen met goed gevolg deelgenomen aan de herhalingslessen.

Haags Historisch Museum en Museum de Gevangendoort bevinden zich aan de Hofvijver. De Hofvijver en omgeving worden in toenemende mate ingezet voor evenementen hetgeen de nodige aandacht vraagt ten aanzien van risico-inventarisatie en controle van de juiste uitvoering van vereiste maatregelen. De musea hebben hierover regelmatig contact met de gemeente, buurmusea en de beheerder van het Binnenhof.

Museum de Gevangendoort

De veiligheidszorg in Museum de Gevangendoort wordt uitgevoerd in samenwerking met Galerij Prins Willem V en de aangrenzende panden van het ministerie van Algemene Zaken. De hoofden BHV van de buurpanden hebben regelmatig contact.

Haags Historisch Museum

In november is een ontruimingsoefening gehouden voor al het personeel in de Sebastiaansdoelen en de bijgebouwen. Ook is daarbij een fictief museumobject geëvacueerd. Mede doordat er waarnemers bij zijn geweest uit andere organisaties kon veel informatie uit de oefening worden gehaald die benut kan worden om het calamiteitenplan op een aantal punten te verbeteren. Er zijn al vergaande afspraken voor een gecombineerde ontruiming met het Huis van Europa in de toekomst.

Pestmanagement Museum de Gevangendoort

De firma Helicon Conservation Support constateerde enkele zorgelijke zaken in de Gevangendoort: schimmel in de gajolen en motten in een kleed in de Gijzelkamer en in textiel in de Ridderkamer. In enkele gajolen was vuil en stof aanwezig. Op advies van Helicon zijn het kleed en het textiel ter behandeling weggenomen en is er flink schoongemaakt. Aan het eind van het jaar kon Helicon constateren dat na deze acties het aantal vangsten van plaagdieren enorm is gedaald.

Pestmanagement Haags Historisch Museum

De firma Helicon Conservation Support, die in de museumzalen schoonmaakkondes houdt en doorlopend onderzoek doet naar plaagdieren, moest constateren dat in het museumgebouw plaagdieren werden gesignaleerd. In museumzalen werden franjestaarten en stofluizen aangetroffen, evenals in het transitodepot en in opslagruimten. Er werd geen vraatschade waargenomen. Helicon deed een aantal voorstellen om de plaagdieren te bestrijden. Deze werden ook opgevolgd: het transitodepot werd volledig leeggehaald, het oude interieur verwijderd en nieuwe stellingkasten aangebracht, waardoor de kans op stofvorming e.d. tot een minimum werd teruggebracht. Ook de opslagruimten werden opgeruimd. Helicon kon aan het eind van het jaar al een verbetering in de situatie constateren.

Depot

In 2015 is het depot dat was ondergebracht bij de firma Hizkia van Kralingen aan de Wegestraat ontruimd en is de collectie van HHM en GP overgebracht naar de nieuwe vestiging van Hizkia van Kralingen aan de Wolga in het Forepark. Met name medewerkster behoud- en beheer Abigail de Boer heeft veel voorbereidend werk verricht om tot een optimale inrichting van het nieuwe depot te komen. Zij werd daarbij geassisteerd door stagiaire Bianca Nieuwenhoven. Was voorheen de collectie verdeeld over diverse depotruimten, in de nieuwe situatie is de collectie ondergebracht in één grote depotruimte. Voor de inrichting is deels gebruik gemaakt van al bestaande stellingkasten en voor een ander deel zijn nieuwe kasten geleverd door de firma Bruynzeel. Met name de verrijdbare schilderijenrekken zijn een geweldige verbetering vergeleken met de vaste rekken in het vorige depot. Zeer geavanceerd zijn de rijdende stellingkasten die gedeeltelijk elektrisch bedienbaar zijn. Met deze indeling en uitrusting behoort het nieuwe depot tot de paradepaardjes onder de museumdepots. Het inruimen van de collectie gebeurde grotendeels door medewerkers van Hizkia van Kralingen onder leiding van de medewerkster behoud en beheer. Vanwege zwangerschapsverlof is Abigail de Boer eind 2015 tijdelijk vervangen door Elien Voerman-Bruins, oud-medewerkster van het museum. Dankzij hun grote inzet is deze enorme klus tot een goed einde gebracht.

IV.8 Financiën en cultureel ondernemerschap

Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort streven als cultureel ondernemer naar een gezonde financiële situatie waarin risico's worden gespreid, kostenefficiënt wordt gewerkt – onder andere door samenwerking met andere musea - en eigen inkomsten en bijdragen uit private middelen worden gestimuleerd. De beide musea zijn behoedzaam met het nemen van risico i.v.m. een beperkt eigen vermogen en de economische crisis.

Voor een gedetailleerd overzicht van de financiële situatie van het Haags Historisch Museum wordt verwezen naar de financiële jaarstukken 2015. Aan de jaarstukken van de Stichting zijn als bijlagen afzonderlijke verantwoordingen van de beide musea toegevoegd. De Raad van Toezicht heeft in haar vergadering van maart 2016 de jaarstukken 2015 vastgesteld na goedkeuring door De AccountantsGroep B.V.

Subsidies voor de exploitatie

Het Haags Historisch Museum ontving in 2015 een structurele exploitatiesubsidie van € 1,59 mln. van de Gemeente Den Haag. In 2012 bedroeg de jaarlijkse subsidie nog € 1,78 mln.

Museum de Gevangenpoort ontving van het Ministerie van OCW in 2015 een structurele subsidie van € 401.234. In 2012 bedroeg deze subsidie nog € 421.429.

Beide musea zijn met ingang van 2012 fors getroffen door bezuinigingen.

Ondersteuning door private partijen

Voor tentoonstellingen, educatie, restauraties en aankopen voor de collectie bleven de musea ook in 2015 in belangrijke mate afhankelijk van financiële steun van fondsen en sponsors en steun van schenkers. Dankzij de genereuze bijdragen van een keur aan fondsen en schenkers werden de activiteiten in 2015 mogelijk gemaakt.

Het Haags Historisch Museum ontving voor diverse activiteiten in 2015 bijdragen en toezeggingen van de volgende fondsen: Stichting Doen, De Gijsselaar Hintzenfonds, J.E. Jurriaanse Stichting, Dr. C. Louise Thijssen-Schoute Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland, Fonds 1818, MAOC Gravin van Bylandt Stichting, Stichting Gifted Art, Stichting Zabawas, Verenigde Feteris-De Baan en Semper Labor Stichting, Kattendijke Drucker Stichting, Stichting F.S. Tijmstra, vfonds, Nationaal Comité 4 en 5 mei en Tutein Nolthenius Oldenhof Fonds.

Voor de viering van zijn 125-jarig jubileum, waar de tentoonstelling *Held op Sokkel* onderdeel van uitmaakt, ontving Geschiedkundige Vereniging Die Haghe bijdragen en toezeggingen van Fonds 1818, De Gijsselaar Hintzenfonds, De Frans Mortelmans Stichting, Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds, MAOC Gravin van Bylandt Stichting, Prins Bernhard Cultuurfonds Zuid-Holland, Stichting Fonds voor de Geld- en Effectenhandel, Gemeente Den Haag en enkele bedrijven. Het Haags Historisch Museum kreeg voor de genoemde tentoonstelling bovendien steun van twee bedrijven: De Facultatieve (hoofdsponsor) en NN Group (sponsor). Het Letterkundig Museum ondersteunde de totstandkoming van *Op 't Duin*.

De musea worden gesteund door een grote groep vrijwilligers, door een Vereniging van Vrienden en door de Stichting Steunfonds SHHM. Ten einde de risico's van fonds- en sponsorwerving van de projecten van het Haags Historisch Museum af te dekken gaf de Stichting Steunfonds SHHM in 2015 (evenals in voorgaande jaren) een garantstelling; mede dankzij de positieve resultaten van fondswerving hoefde daarvan ook ditmaal geen gebruik te worden gemaakt.

De bedrijven en organisaties die zijn verenigd in het Sebastiaan Genootschap ondersteunen de beide musea door bij het publiek, in het bijzonder het beroeps- en bedrijfsleven, het bewustzijn voor en de betrokkenheid bij de collectie en met name ook van het 'juridische' erfgoed van Museum de Gevangenpoort te versterken. De voorzitter van het Genootschap is prof. jhr. mr. M. Wladimiroff, al jarenlang beschermheer van de Gevangenpoort.

Samenwerking met partners en kostenefficiëntie

Voor activiteiten en tentoonstellingen werken de musea waar mogelijk samen met partners in Den Haag en ook daarbuiten.

Museum de Gevangenpoort heeft een kostenefficiënte samenwerking met de naastgelegen Galerij Prins Willem V van het Mauritshuis. Museum de Gevangenpoort verzorgt de kaartverkoop en de publieksfaciliteiten voor de Galerij; dit betekent dat de exploitatiekosten hiervoor kunnen worden gedeeld.

Ten gevolge van de bezuinigingen is het, nadat alle mogelijkheden voor kostenbesparingen met de kaasschaafmethode waren benut, noodzakelijk geweest de feitelijke formatie te verkleinen. Dit is gedaan door de functie Hoofd Collecties niet in te vullen nadat deze per 1 mei 2013 vrijkwam. Deze situatie leidt tot een grote werkdruk voor de overgebleven medewerkers in de afdeling.

Met het (door de gemeente Den Haag gesteunde) project Duurzaam Beveiligingsmodel hebben de musea met ingang van 2014 gewonnen aan kostenefficiëntie. Zij fungeren als leerwerkbedrijf voor beveiligers in opleiding. In 2015 is dit project succesvol afgerond en is het nieuwe beveiligingsmodel een vast onderdeel van de bedrijfsvoering geworden.

Eigen inkomsten

De toegangsprijs voor het Haags Historisch Museum bedraagt € 7,50 voor volwassenen en voor kinderen (6-18 jaar) € 2,50. De gemiddelde opbrengst per bezoek bedroeg in 2015 € 3,70 excl. btw (2014 € 3,33).

De toegangsprijs van Museum de Gevangenpoort bedraagt € 7,50 voor volwassenen en voor kinderen t/m 12 jaar € 5,50. De gemiddelde opbrengst per bezoek bedroeg in 2015 € 4,96 excl. btw (2014 € 4,85).

Beide musea verhuren incidenteel zalen voor vergaderingen, presentaties en evenementen. Ten einde de zaalverhuur te stimuleren is het Haags Historisch Museum in 2013 begonnen met de herinrichting van de Schutterszaal. Begin 2014 is dit project afgerond met de installatie van nieuwe audiovisuele apparatuur en is een presentatie voor belangstellenden georganiseerd. Dit project wierp in 2014 al vruchten af: de opbrengsten van de zaalverhuur vertoonden een duidelijk stijgende lijn. In het jaar 2015 was de omzet iets lager dan in 2014, met name door de bouw van de parkeergarage onder het aanpalende Toernooiveld.

Ook Museum de Gevangenpoort is een bijzondere locatie en kan een aantal ruimtes verhuren. Er wordt bij verhuur altijd een rondleiding aangeboden of een inhoudelijk verhaal over het museum. De commerciële activiteiten, in de vorm van museumwinkel en zaalverhuur, worden verder uitgebouwd om de publieksinkomsten te vergroten.

Het Haags Historisch Museum beschikt over een winkel waar (eigen) publicaties, souvenirs en ansichtkaarten die verband houden met de collectie en tentoonstelling worden verkocht.

Eigen inkomstennorm

Museum de Gevangenpoort wordt door subsidiegever het Ministerie van OCW getoetst op de behaalde eigen inkomsten. De indicator hiervoor is de eigen inkomstennorm: eigen inkomsten uitgedrukt in een percentage van de structurele subsidie. In 2011, het eerste volledige jaar na de verbouwing van de Gevangenpoort, stegen de eigen inkomsten al naar 90%. In 2015 waren deze gestegen naar 98%. Het museum voldoet daarmee ruimschoots aan de minimumnorm die door het ministerie is vastgesteld (te weten 17,5% plus in totaal 4 procentpunt in de gehele periode 2013-2016). Voor het Haags Historisch Museum geldt deze norm niet, maar met 29% eigen inkomsten zou het museum hier ruimschoots aan voldoen.

IV.9 Prestatiecijfers

MUSEUM DE GEVANGENPOORT

Model III activiteit & bereik musea

	Huidig boekjaar	Activiteitenplan	Vorig boekjaar
	2015		2014
Totaal aantal bezoeken per jaar	55.194	33.780	54.924
<i>waarvan betalend</i>	53.871	n.v.t.	53.872
<i>waarvan aantal scholieren primair</i>			
<i>onderwijs</i>	2.654	1.850	2.223
<i>waarvan aantal scholieren voortgezet</i>			
<i>onderwijs</i>	9.722	5.574	9.850
Registratiegraad >95%	volledig	n.v.t.	volledig
Collectieplan up to date	geactualiseerd	n.v.t.	geactualiseerd
Veiligheidsplan up to date	geactualiseerd	n.v.t.	geactualiseerd

Model op basis Handboek verantwoording cultuursubsidies instellingen 2013-2016, p. 51

HAAGS HISTORISCH MUSEUM

Instelling: [Haags Historisch Museum](#)
 Contact persoon: [Hans Gramberg](#)

Telefoon: 070 312 30 66
 Mail: gramberg@haagshistorischmuseum.nl

COLLECTIE EN TENTOONSTELLINGEN

Collectie en tentoonstellingen (excl. Cultuureducatie en -participatie)	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Voorwerpen in beheer	aantal	7.350	7.729	7.350
Tentoonstellingen in Den Haag	aantal	12 (7 vast, 5 tijd)*	13 (7 vast, 6 tijd)*	11 (7 vast, 4 tijd)*
waarvan in eigen huis	aantal	8 (4 vast, 4 tijd)*	8 (4 vast, 4 tijd)*	7 (4 vast, 3 tijd)*
<i>Bezoekers totaal in huis (excl. Cultuureducatie en participatie)</i>	<i>aantal</i>	<i>41.300</i>	<i>39.526</i>	<i>41.300</i>
waarvan betalende bezoekers	aantal	35.150	33.442	35.150
waarvan niet-betalende bezoekers	aantal	6.000	5.850	6.000
waarvan bezoekers met 'ooievaarspas'	aantal	150	234	150
<i>Bezoekers totaal op locatie (excl. Cultuurparticipatie)</i>	<i>aantal</i>	<i>120.000</i>	<i>139.437</i>	<i>120.000</i>

PUBLICATIES, WEBSITE(S) EN ANDERE DIGITALE MEDIA

Publicaties, website(s) en andere digitale media	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Publicaties	aantal	2**	0**	1
Bezoeken website(s) totaal	aantal	75.000	84.272	87.000
Unieke bezoekers totaal (IP-adres)	aantal	58.000	64.368	65.000
Gemiddelde duur van een bezoek	uu:mm:ss	0:02:10	0:02:08	0:02:10
Ontvangers digitale nieuwsbrieven	aantal	900	941	1.000

Facebook vrienden/fans	aantal	2.400	2.806	3.000
Volgers op Twitter	aantal	3.200	3.640	3.700
Linked-In connecties	aantal	nvt	nvt	nvt
Hyves vrienden	aantal	nvt	nvt	nvt
Webexposities	aantal	nvt	nvt	nvt

CULTUURPARTICIPATIE: ACTIVITEITEN / LEZINGEN / WORKSHOPS ENZ. VOOR VOLWASSENEN

Cultuureducatie: activiteiten / lezingen / workshops enz. voor volwassenen	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Deelnemers	aantal	1.900	2.479	1.900
Aangeboden verschillende activiteiten	aantal	50	71	50

CULTUURPARTICIPATIE: ACTIVITEITEN VOOR KINDEREN EN JONGEREN IN DE VAKANTIES

Activiteiten in de vakanties	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Deelnemers t/m 12 jaar	aantal	200	199	200
Deelnemers 13 - 18 jaar	aantal	0	0	0
Aangeboden verschillende activiteiten	aantal	17	10	17

CULTUUREDUCATIE: AANBOD IN SCHOOLVERBAND

Aanbod voor Haagse scholen	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Lessen / activiteiten primair onderwijs	aantal	83	180	83
Deelnemende scholen primair onderwijs	aantal	41	63	41
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	aantal	1.500***	4.105***	1.500***
Deelnemende leerlingen primair onderwijs op locatie	aantal		215****	100****
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	aantal	20	26	20
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	aantal	6	11	6
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs in huis	aantal	650***	573***	650***
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs op locatie	aantal	300****	260****	100****
Deelnemers betaald met Cultuurkaart in voortgezet onderwijs	aantal	25	30	25
Aanbod voor niet Haagse scholen				
Aanbod voor niet Haagse scholen	Eenheid	Raming 2015	Realisatie 2015	Raming 2016
Lessen / activiteiten primair onderwijs	aantal	33	7	33
Deelnemende scholen primair onderwijs	aantal	6	3	6
Deelnemende leerlingen primair onderwijs	aantal	600***	37***	600***
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs				
Lessen / activiteiten voortgezet onderwijs	aantal	68	28	68
Deelnemende scholen voortgezet onderwijs	aantal	25	11	25
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs in huis	aantal	1.850***	659***	1.850***
Deelnemende leerlingen voortgezet onderwijs op locatie ***	aantal	3.000****	0****	100****
Deelnemers betaald met Cultuurkaart in voortgezet onderwijs	aantal	40	32	40
		48.000	47.578	48.000

TOELICHTING OP DE CIJFERS:

*In 2015 programmeerde het HHM 7 vaste tentoonstellingen (waarvan 3 op locatie) en 6 tijdelijke tentoonstellingen (waarvan 2 op locatie)

vast in eigen huis: Typisch Haags, Poppenzolder, Salon, Den Haag Vandaag

vast op locatie: 200 jaar Koninkrijk (ProDemos), Prinsjesdag Experience (Ridderzaal), vitrine Raad van State

tijdelijk in eigen huis: Naar de Boeren!, Op 't Duin, Held op Sokkel, Mozart in Den Haag

tijdelijk op locatie: Made in the Hague (Atrium), De Wereld in Den Haag (In 4 Cultuurankers en in het Atrium)

** Het museum gaf zelf geen publicatie uit, maar werkte intensief mee aan de publicaties *Op 't duin* en *Den Haag in Beelden*

*** Vanwege speciale lesprogramma's rond de tentoonstelling Naar de Boeren! en in het kader van het WKBeachvolleybal, ontving het museum veel meer Haagse leerlingen Primair Onderwijs dan geraamd. Door die focus viel het aantal leerlingen Voortgezet Onderwijs lager uit, maar wel boven de prestatienorm

**** Leerlingen op locatie betreffen leerlingen Voortgezet Onderwijs die de tentoonstelling van het Haags Historisch Museum op locatie bezoeken van ProDemos. De opstelling is echter verouderd en wordt sinds feb 2015 niet meer ingezet voor educatieve lessen.

In 2015 bezocht een aantal leerlingen Primair Onderwijs een educatief programma op locatie in het kader van Made in The Hague.